

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Vesna Matevlič

Reprezentacije nosečnosti, nosečnic in rojevanja na
slovenskih starševskih forumih
Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Vesna Matevlič
Mentorica:izr. prof. dr. Alenka Švab

Reprezentacije nosečnosti, nosečnic in rojevanja na
slovenskih starševskih forumih
Diplomsko delo

Ljubljana, 2010

Reprezentacije nosečnosti, nosečnic in rojevanja na slovenskih starševskih forumih

Danes lahko bodoče matere informacije o različnih vidikih nosečnosti dobijo iz različnih virov. Spletni starševski forumi so še posebno aktualni, saj na varni razdalji anonimnosti in hitro dostopnih informacij internetnega medija uporabnice in uporabniki na forumih »necenzurirano« vstopajo v kontakt. V diplomskem delu sem z analizo slovenskih starševskih spletnih forumov želela ugotoviti, katere teme in vprašanja, povezana z nosečnostjo in porodom predstavljajo fokus bodočim materam v tem življenjskem obdobju in kaj reprezentacije sporočajo o samodojemanju ženske kot bodoče matere ter o ženski biološki in družbeni identiteti, kot tudi, ali tovrstne reprezentacije kažejo na postmoderne spremembe v intradružinski dinamiki odnosov. Analiza spletne komunikacije kaže, da obstaja povezava med medikalizacijo nosečnosti in biološko determiniranostjo ženske. Samodojemanje nosečnic in mater na forumih pogosto kaže na prisoten občutek ženske krivde in notranjih konfliktov zaradi prisotnih mitov o materinjenju. Partnerjevo participiranje v selektivnih delih spremljanja nosečnosti in poroda v manjšem delu vpliva na preoblikovanje ženske družbene vloge in na spremembe v intradružinski dinamiki, vendar za razliko od ženske biološko in posledično družbeno-kulturne nujne prisotnosti ni samo po sebi umevno. V odnosu nosečnic do vprašanja participacije se kažejo trendi, da participacija partnerja postaja pričakovana in »samoumevna« v okvirih očetove podporne vloge.

Ključne besede: reprezentacije, nosečnost, porodne izkušnje, materinjenje.

Representations of pregnancy, pregnant women and childbirth on Slovene forums for parents

Nowadays future mothers can gain the information about different aspects of pregnancy from various sources. Web forums for parents are especially fashionable, because forum users with safe distance, anonymity and fast access to information of internet media enter in contact with each other in an "uncensored" way. In this graduation thesis I analyzed Slovene forums for parents where I wanted to find out which topics and questions, related to pregnancy and childbirth, represent the main point to future mothers in this period of life and what representations communicate about self-awareness of a woman as a future mother and what communicate about a woman biological and social identity as well as if this kind of representations show post modernistic changes in intra-family dynamics of relationships. The analysis of web communication shows that there is a connection between medicalization of pregnancy and biological determination of a woman. Self-awareness of pregnant women and mothers on forums often reveals that, due to existing myths about motherhood, there is a feeling of guilt and inner conflicts are present. Partner's participation in selective parts of pregnancy and childbirth influence, in small parts, on transformation of woman's social role and on changes in intra-family dynamics, however, in contrast to woman's biological and consequently sociocultural indispensable presence does not happen on its own. In the relationship between a pregnant woman and the participation issue some trends are reflected, such as that partner's participation becomes expected and "taken for granted" in terms of father's supportive role.

Key words: representations, pregnancy, childbirth experiences, motherhood.

KAZALO

1	UVOD.....	5
2	ŽENSKOST IN MATERINSTVO.....	7
2.1	Delitev spolnih vlog in stereotipizacija.....	10
2.2	Vloga očeta.....	11
2.2.1	Statistični podatki.....	12
2.3	Razmerje med materinstvom in očetovstvom.....	14
2.4	Normativni okvir.....	15
3	NOSEČNOST, OBRAVNAVA NOSEČNIC IN ROJEVANJA V PRETEKLOSTI V SLOVENIJI.....	19
3.1	Življenje nosečnic.....	20
3.2	Razvoj predporodnega varstva.....	21
3.3	Predporodno varstvo nosečnic.....	22
4	MEDIJSKE REPREZENTACIJE MATERINSTVA.....	24
4.1	Mit o materinstvu.....	26
4.2	Podobe materinstva v medijih.....	29
4.2.1	Biološka in družbena determiniranost.....	29
4.3	Reprezentacije materinstva in nosečnosti v slovenskih medijih.....	31
5	SLOVENSKI SPLETNI FORUMI O MATERINSTVU IN REPREZENTACIJE.....	32
5.1	Predstavitev forumov.....	32
5.2	Tematika vprašanj in odgovorov na forumih.....	34
5.2.1	Nosečnost.....	35
5.2.2	Izkušnja rojevanja.....	45
5.3	Bistvene značilnosti reprezentacij.....	47
6	SKLEP.....	51
	LITERATURA	52

1 UVOD

»Nosečnost je danes, ko se število žensk, ki rodijo več kot enega otroka, zmanjšuje, precej bolj izjemno stanje kot je bila v minulih stoletjih, ko so ženske veliko večino svojega rodnega obdobja preživele v zaporednih obdobjih nosečnosti in dojenja. Še veliko bolj bistvena sprememba pa je ta, da je ustvarjanje lastne družine postalo vse bolj skrbno načrtovan, zahteven in odgovoren projekt, norma odgovornega starševstva pa začne veljati že precej pred zanositvijo« (Ule in Kuhar 2003, 114).

Namen moje diplomske naloge je umestiti žensko doživljanje nosečnosti v družbeni kontekst. Z analizo slovenskih spletnih starševskih forumov želim ugotoviti, katere teme, povezane z nosečnostjo in porodom, predstavljajo fokus ženskam v tem življenjskem obdobju in kaj to sporoča o njihovem dožemanju nosečnosti in poroda. Obravnavam tudi, kaj te reprezentacije sporočajo o samodožemanju ženske in kaj o ženski biološki in družbeni identiteti. Zanimalo me bo, ali tovrstne reprezentacije kažejo na postmoderne spremembe v intradružinski dinamiki odnosov.

Menim, da je nosečnost stanje, ki je za večino nosečnic vse bolj zahtevno. Obremenitev pomenijo vsakdanje življenje in zahteve, ki jih le-to postavlja pred sodobno žensko, predvsem na usklajevanje materinstva z ostalimi vlogami in cilji v življenju (zlasti poklicnimi in kariernimi).

Nosečnost kot eno najbolj posebnih obdobji v ženskem življenju pa prinaša še množico drugih čustev, vprašanj in dilem, ki ne tako redko pomenijo težko preizkušnjo tudi za sicer urejen in harmoničen odnos med partnerjema, še zlasti, ker ženske mnogokrat čutijo, da od partnerjev ne dobijo želene podpore na področjih, kjer so najbolj ranljive in občutljive. Zato so pogosto pomembnejši vir emocionalne opore prijateljice, zlasti tiste, ki so ali so bile pred kratkim noseče. Nosečnice iščejo oporo in informacije tudi na spletnih forumih, ki analitično predstavljajo fokus te naloge.

V svoji diplomski nalogi bom najprej zgodovinsko razvojno opredelila ženskost in materinstvo ter njun družbeni pomen, ki ga dodatno razčlenjujem s podpoglavji o delitvi spolnih vlog in stereotipizaciji, ki je še vedno (pre)močno vkoreninjena v družinah in nasploh v naši družbi: »Materinstvo je tisti segment družinskega življenja, pri katerem

je v postmodernosti zaznati najmanj sprememb. Ta družbena vloga ostaja tudi v postmodernosti tipično moderna« (Švab 2001, 95). Ob tem je potrebno takoj omeniti še vlogo očeta, ki je gotovo ena družbeno prezrtih in ignoriranih identitet moških, večinoma zvedena na raven zasebne odločitve« (Zavrl 1999, 11).

Sledi prikaz razmerja med materinstvom in očetovstvom, ki ju razlikujejo predvsem vplivi in pritiski družbe, kar bom s pomočjo študija nekaterih avtorjev skušala pojasniti. Poglavje bom strnila s prikazom normativnega okvira.

Tretje poglavje zajema analizo nosečnosti, obravnavo nosečnic in rojevanja v preteklosti v Sloveniji – kakšne so bile v začetku 19. stoletja teorije o nosečnosti (npr. težavo je predstavljala celo diagnoza nosečnosti). Kot piše Zalka Drglin (2003, 22), so bili simptomi nosečnosti še v 19. stoletju razdeljeni na pozitivne, mogoče in domnevne. Nosečnost je bila v tistem obdobju velika skrivnost in tabu, kar je veljalo za celotno slovensko etnično ozemlje. Patriarhalna družba je v nosečnosti videla celo nekaj pohujšljivega, med drugim tudi zato, ker je bila posledica spolnih odnosov, ki so jih v skladu s katoliško spolno moralo doživljali kot greh. V zvezi s predporodnim varstvom je na primer prva porodniško-ginekološka ambulanta s posvetovalnico za nosečnice bila ustanovljena tik pred drugo svetovno vojno v Ljubljani. Klinična skrb za nosečnice, ki so jo v začetku opravljali v glavnem moški, je postala standardna praksa šele v poznem 20. stoletju (Drglin 2003, 22).

O tem kakšno vlogo imajo mediji v diskurzih nosečnosti in materinstva, kjer je potrebno analizirati mit o materinstvu in identiteto materinstva v medijih, pišem v četrtem poglavju. Obravnavam predvsem ženske revije, ki s svojimi medijskimi teksti in oglasi, reprezentirajo bralkam idealizirano ženskost.

V empiričnem delu bom v prikazu slovenskih spletnih forumov o materinstvu in reprezentacijah najprej na kratko predstavila glavne starševske forume, nato pa povzela primere najznačilnejših vprašanj in odgovorov na forumih o nosečnosti in o izkušnjah rojevanja v sklopu reprezentacij. Na osnovi vprašanj in odgovorov nosečnic in mater, ki so komunicirale med seboj na forumih, bom preverjala hipoteze, predstavljene v petem poglavju.

2 ŽENSKOST IN MATERINSTVO

Socialna konstrukcija ženske kot »drugega spola« se je prvič pojavila v srednjem veku s prevladujočo cerkveno idejo, da so ženske Eve - prinašalke zla in greha., prešuštnice, zaradi katerih je tudi zakon grešni stan, od katerega naj moški beži. Takšna mentaliteta je bila prevladujoča približno do obdobja renesanse, ko so jo večinoma ženske, z zagovarjanjem in opravičevanjem lastnega bivanja, potegovanjem za politične in socialne pravice ter formiranjem gibanj, uspeli spremeniti. Eno prvih je bilo ustanovljeno za časa francoske revolucije 1789, ko so ženske prikorakale v Versailles in zahtevale nižje cene kruha, ter dostavo živeža v Pariz (Bock 2004).

V renesansi se je znotraj diskurzov teoloških, medicinskih, pravnih in drugih vprašanj o vlogi spolne razlike pojavila dilema, ali ženska je človeško bitje? V novem veku se kasneje pojavi teorija naravnega prava s potencialnim egalitarizmom - ljudje v naravnem stanju so enaki in to se nanaša tudi na ženske. Pravice so ženskam pripadle kot naravne pravice žensk, saj so tudi one ljudje, vključene v človeštvo. Vendar v realnosti ta argumentacija ni zdržala, saj če so ženske po naravi enake, so tudi iz naravnih razlogov v družbi proglašene za podrejene (Bock 2004).

Poskus definiranja žensk kot enakih (državljanek) ne samo ljudi so spremljali nešteti argumenti za izključitev žensk iz področja političnega. Pogost je bil utilitarni argument, ki je temeljil na ideji, da ni potrebno, da bi se ženske ukvarjale s političnimi področji, ker bi bila tako prizadeta njihova materinska (družbena) funkcija, in ne zato, ker ženske »po naravi« ne bi sodile v politiko., ali pa je bil utemeljen z vprašanjem »načina«, kako se ženske v politiko vključujejo. V novem veku je materinstvo postalo pomembno področje, če ne celo primarno področje družbenega. (Jalušič 1992).

S feniminističnim gibanjem se je kronološko gledano ženskam omogočilo ustvarjanje temeljev sooblikovanja družbenih in političnih vprašanj (pomen volilne pravice) ter uveljavitev pravic kot so svobodno odločanje o rojstvu otroka, osveščen boj proti nasilju nad ženskami itd. In vendar je kljub vsem zgodovinsko omogočenim pravno formalnim in neformalno družbeno priznanim pravicam, tudi sodobna ženska v okvirih materinstva postavljena pred dileme , ali se odločiti, da se posveti izključno karieri – brez otrok, ali

si s partnerjem ustvariti družino in ostati doma kot nezaposlena mati, gospodinja, ali se zaposliti in si s partnerjem ustvariti družino – s statusom zaposlene matere, kar nakazuje na družbeno determiniranost njenega biološkega spola. Alenka Švab (2001, 96) piše, da je »ženska prav prek materinske vloge subjekt, ujet med naravo in kulturo. Njena biološkost je torej družbeno determinirana in njena družbenost je biološko determinirana. Ženska družbenost je opredeljena z biološkimi (naravnimi) atributi, paradoksalno pa je, da ta biološkost ni naravna per se, ampak je družbena«.

Sposobnost rojevanja je tako biološko dejstvo, materinstvo pa nekaj, kar spada predvsem v področje družbenega (Zaviršek 1994, 26). Nekaj, kar bi lahko označili kot materinski instinkt, preprosto ne obstaja, zato ima mnogo žensk, kot pravi Ann Oakley (2000, 199), težave pri »prehodu« v odnos mati-otrok. Ann Oakley (2000, 199) v svojem delu Gospodinja obravnava mit materinstva in ga označuje za najbolj prepričljivo in najmanj vprašljivo med vsemi utemeljitvami, zakaj bi ženska morala ostati doma. Po Ann Oakley (2000, 199) mit o materinstvu vsebuje tri splošno sprejete trditve:

- otrok potrebuje mater,
- mati potrebuje otroka,
- materinstvo je največ, kar lahko ženska doseže v življenju, samo z njim se res potrdi kot ženska.

Omenjene trditve skupaj sestavljajo zaprt krog: ženska mora biti mati, mati potrebuje otroka, otrok potrebuje mater. Kot vsi miti, ima tudi ta velik vpliv, saj ponavlja in potrjuje tradicionalne oblike vedenja; in na eni ravni tudi drži. Kot pravi Oakleyeva (2000, 200), je res, da v današnji zahodni družbi otrok potrebuje mater, mati potrebuje otroka in da se v ženski sprožajo želje, ki jih lahko zadovolji le z rojevanjem otrok. Ko pa v nadaljevanju analizira omenjene trditve mita o materinstvu, ugotovi, da nobena od trditev ni resnična, ampak jih izzivajo kulturni mehanizmi.

Mit: Vsaka ženska mora biti mati, materinstvo je glavni element ženske spolne vloge.
Resnica: Vedenje žensk, ki so matere, je povezano z vzgojo in kulturnimi vrednotami, ne z biologijo.

Mit: Ženska potrebuje svojega otroka.

Resnica: Materinska skrb ni mistična, ampak izraz ljubezni. Vez med materjo in

otrokom ni biološka, ampak čustvena.

Mit: Otrok potrebuje mater.

Resnica: Otrok potrebuje ljubečo skrb, ki ni nujno materina.

Materinstvo še danes označuje podoba »dobre« matere. Ta podoba je obligatorna in toga preskriptivna ter ne dovoljuje individualnih izbir v praksah materinjenja empiričnih mater (Oakley 2000, 200-236).

Čeprav za sodobnost ni moč (več) trditi, da je ženska ne-mati kriminalizirana, kot je bila velikokrat v preteklosti, pa v sodobni družbi za ženske brez otrok ni družbenega prostora in praktično ni vsakdanjega in medijskega diskurza o ženski, ki ne bi nevprijetno povezoval ženskosti z materinstvom. Polni osebni razvoj ženske je pogojen z materinstvom, torej je »prava« ženska le tista, ki je mati. Nekatere ženske se za otroka odločijo in jim to predstavlja možnost, drugim predstavlja otrok nujnost. Vsem pa je skupno to, da so družbena pričakovanja usmerjena v spodbujanje rojstev in da so zato tiste, ki otroka iz kakršnihkoli razlogov nimajo, označene kot nenavadne in včasih tudi kot nemoralne (Zaviršek 1994, 26). V praksi se podoba »dobre« matere še dandanes ni iztrgala iz vrednotnega sistema.

Tako lahko potrdimo ugotovitvam Alenke Švab (2001), da se družbeni pomen materinstva v postmodernosti le še krepi. Zelo počasno spreminjanje v smeri enakomernejše delitve dela in s tem razbremenitve žensk je po njenem mnenju prav posledica nespremenjene percepcije materinstva. Prav zato so družinske spremembe bolj očitne v zvezi z očetovstvom, medtem ko ostaja materinstvo v temeljih domala nespremenjeno (Švab 2001, 115).

To družbeno reflektira delež žensk med zaposleno populacijo v Republiki Sloveniji, ki je med najvišjimi v svetu, vendar je struktura zaposlenosti žensk glede na panoge gospodarstva in glede na položaj na delovnem mestu dokaj neugoden. V slovenskem gospodarstvu so ženske zaposlene pretežno v nizko akumulativnih in obenem tudi delovno najintenzivnejših industrijah kot so tekstilna, obutvena in predelovalna industrija. Podobno velja za ženske, ki so zaposlene v administraciji in terciarni dejavnosti. Glede na to, lahko trdimo, da v slovenskem gospodarstvu neposredna proizvodnja in neposredna administracija v veliki meri slonita prav na ženski delovni

sili. Ob vsem tem pa je položaj žensk v družini ostal marsikje nespremenjen. To pomeni, da družinsko in gospodinjsko delo ves čas sloni na ženski. Za žensko delovno silo veljajo tudi določene specifičnosti kot so: več nepredvidenih odsotnosti, poleg službenih opravljanje tudi večine družinskih obveznosti, krajša delovna doba in zaposlovanje za krajši delovni čas. Zato jih delodajalci mnogokrat označujejo kot nestalne, neprilagodljive in manj zanesljive (Ferligoj in drugi 1990, 17).

2.1 Delitev spolnih vlog in stereotipizacija

V družini so spolne vloge še vedno in mogoče tudi najbolj ločene. Kljub napredku so vloge med spoloma večinoma ločene, prav tako tudi delitev dela. »Materinstvo je tisti segment družinskega življenja, pri katerem je v postmodernosti zaznati najmanj sprememb. Ta družbena vloga ostaja tudi v postmodernosti tipično moderna« (Švab 2001, 95). Tako lahko materinstvo razumemo kot vzdrževanje gospodinjstva in nego otrok, medtem ko je na drugi strani očetovstvo še vedno povezano predvsem z materialnim vzdrževanjem družine.

Naša kultura idealizira mater kot osebo, ki intuitivno ve, kako naj skrbi za otroka, ki se zna odzivati na potrebe drugih, ki je brez pomislekov skrbna in je brezpogojno ljubeča. Dejansko materinstvo ustvari občutek, da je to absolutna prednost in najpomembnejša vloga žensk in da so tega zmožne samo ženske.

V ideologiji obveznega materinstva je materinstvo je neke vrste poslanstvo, vendar ga ljudje občasno preveč povečujejo in ga pripisujejo samo ženskam. Prav tako kot matere, bi lahko tudi očetje skrbeli za otroke in družino. »Kljub temu, da oba spola približno enako ocenjujeta pomembnost družine, različno občutita privrženost družini; pri ženskah gre za preobremenjevanje, medtem ko pri moških družina pogosto pomeni faktor razbremenjevanja v opravljanju vsakdanjih (življenjsko neizogibnih) opravil« (Jogan v Renner 1995, 57).

2.2 Vloga očeta

Že od sedemdesetih let prejšnjega stoletja let lahko v povezavi z zahodnoevropsko vlogo očeta govorimo »o fenomenu t.i. novega očetovstva, ki označuje premik od patriarhalnega družinskega modela, v katerem so moški-očetje identificirani z vlogo materialnega preskrbovalca družine, k aktivnejšemu vključevanju moških v družinsko življenje, v bolj enakomerno delitev družinskega dela, skrb za otroke« (Švab in Rener 2008, 7). Prisotnih je več podob očetovstva in očetovska identiteta ni homogena in monolitna, kar potrjujejo empirični podatki.

V Sloveniji smo identificirali dva prevladujoča modela očetovstva: tradicionalni oz. komplementarni model, ki ne predpostavlja večje udeležbe očetov v skrbi za otroke ter v druga družinska opravila, opravljajo bolj dela, ki tradicionalno pripadajo moškemu; ter podporni model, kjer je udeležba očetov sicer večja, vendar delo ni enakomerno porazdeljeno med partnerjema, skrb za otroke in drugo družinsko delo pa je razumljeno kot primarno žensko delo (Rener in drugi 2008, 41).

Današnji očetje se po ravni vključenosti v družinske aktivnosti razlikujejo od svojih očetov, mladi moški pa se zavedajo pomembnosti lastne očetovske vloge in družbenih pričakovanj po participaciji, čemur pritrjujejo tudi podatki raziskav mladine v Sloveniji. Tako množični mediji kot znanstveni diskurzi promovirajo aktivno starševsko vlogo očetov (Rener in Švab 2008, 7).

Današnji prevladujoč pogled na očetovstvo vsebuje dejstva kot so: očetje naj bi sodelovali pri negi in skrbi za otroke, deljeno starševstvo bi pomagalo materam pri njihovem usklajevanju družine in kariere. »Če bi bilo torej mogoče odstraniti ovire za tako sodelovanje (politika zaposlovanja), naj bi očetje sodelovali in v takem primeru naj bi bile posledice pozitivne tako za očete kot za matere« (Zavrl 1999, 21). Večja vloga očetov v skrbi za otroka je postala tudi del smernic za oblikovanje zakonodaje držav EU, katerih cilj je večja enakost med spoloma (Rener, 2005).

Kljub vsem spremembam, ki jih prinaša razvoj t.i. novega očetovstva, pa je večina spolnih ideologij in praks še vedno trdno zakoreninjenih v sodobni družbi. »Novo očetovstvo je produkt postmodernosti in kot tako vsebuje tudi elemente modernosti. Njegova kompleksnost se kaže v tipično modernih kot tudi postmodernih značilnostih in izraženih praksah« (Švab 2001, 122).

Spremembe na ravni intradružinskih praks in odnosov so po ugotovitvah empiričnih raziskav na področju uresničitve očetovskih aspiracij počasne. Mati je dojeta kot nosilec glavne starševske vloge, dejanska vpletenost očeta v področja »očeta za polni delovni čas«, »partnerja pri igri« in »stalnega materinega pomočnika na vseh področjih« pa je še v procesu spreminjanja (Švab 2008, 69).

2.2.1 Statistični podatki

Ob popisu prebivalstva 2002 (Popis 2002), na katerega se nanašajo podatki v tem podpoglavju, je bilo v Sloveniji skoraj 61% družin, v katerih so z otroki živeli tudi očetje, slabih 5% pa je bilo družin, v katerih so očetje živeli z otroki sami. Po statistični opredelitvi ob popisih so v Sloveniji očetje samo tisti moški, ki živijo v družini z otroki, ne glede na to ali živijo skupaj z otroki v družini z ženo, s partnerko ali pa so z otroki sami. Tako ob popisih prebivalstva statistično med očete ne štejemo bioloških očetov, ki ne živijo skupaj z otroki.

Po podatkih popisa prebivalstva iz leta 2002 je v Sloveniji živelo z otroki 338.621 očetov; to pomeni, da je bilo med moškimi, ki so bili ob popisu stari 15 let ali več, 42% očetov. Tedaj je bilo med vsemi družinami z otroki v Sloveniji takih, v katerih so živeli z otroki tudi očetje, 60,9 % (Popis 2002).

Ob popisu 2002 (Popis 2002) je bila povprečna velikost družine z otroki 3,4 člana. Družine očetov z otroki so pri nas še vedno redke: ob popisu 1981 jih je bilo okrog 2,3 %, deset let kasneje 3,1 %, leta 2002 pa 3,4 %. Ob zadnjem popisu prebivalstva so imele take družine povprečno 2,3 člana. Večina očetov živi v družini z ženo ali partnerko z otroki.

V Sloveniji je ob zadnjem popisu večina očetov (95,7%) živela v družini skupaj z ženo (87,0 %) oziroma partnerko (8,7 %) in otroki; 4,3 % očetov pa je živelo z otroki samih. Višje deleže družin (od povprečja Slovenije), v katerih so živeli očetje skupaj z ženo in otroki so imele 103 občine, enak delež povprečju Slovenije tri občine, nižje deleže teh družin pa 86 občin (Popis 2002).

Med 14.609 družinami, v katerih so ob popisu 2002 z otroki živeli samo očetje, je bilo 60,0% takih, v katerih so z očetom živeli otroci, mlajši od 25 let (Popis 2002).

Ne samo matere, tudi očetje so ob rojstvih otrok vedno starejši. Matere in očetje novorojenih otrok so podobno kot v večini evropskih držav tudi v Sloveniji vedno starejši. Medtem ko je bil v Sloveniji oče ob rojstvu otroka leta 1985 v povprečju star 29,0 leta (mama 25,5 leta), je bil deset let pozneje že dve leti starejši, torej 31,0 leta (mama 27,2 leta), leta 2005 pa je bil v povprečju star 33,0 leta (mama 29,4 leta). Očetje so torej ob rojstvu otroka v povprečju tri leta in pol starejši od mater. To kažejo tudi podatki, da sta bili kar dve tretjini očetov otrok, rojenih v Sloveniji v letu 2005, stari med 30 in 40 let, zelo mladih očetov, mlajših od 25 let, pa je bilo 7,0%. V letu 2006 je bila povprečna starost očeta ob rojstvu vseh novorojenih otrok 32,7 leta (Popis 2002).

Večini otrok, rojenih neporočenim materam, je podano priznanje očetovstva. Leta 1960 je bilo v Sloveniji 1.460 priznanj očetovstva otrokom, rojenim zunaj zakonske zveze, leta 1990 je teh bilo 6.150 in leta 2005 je bilo očetovstvo priznано 8.175 otrokom (Popis 2002).

Še sredi sedemdesetih let 20. stoletja je bilo v Sloveniji zunaj zakonske zveze rojenih 10% otrok. Po zadnjih podatkih, ti so za leto 2006, je bilo med materami, ki so takrat rodile, 47,2% neporočenih in bilo jih je za pol odstotka več kot leta 2005 (Popis 2002).

Manj kot 10 % otrok iz razvezanih zakonskih zvez je dodeljenih v oskrbo samo očetu. Delež vzdrževanih otrok v družinah po razvezi zakonske zveze se po letu 2000 še naprej zmanjšuje. Leta 1985 je bilo v Sloveniji razvezanih 74% takih družin, leta 2006 pa 56%. Večinoma so bili ti otroci dodeljeni v oskrbo materam. Zadnjih pet let se povečuje delež dodelitev otrok v oskrbo obema staršema. Delež otrok, za katerega je po razpadu

družine skrbel samo oče, je skromen, a je opaziti trend rahlega povečanja tega deleža: leta 1985 je bilo takih 5,6% vseh otrok, leta 2006 jih je bilo 8,5% (Popis 2002).

Očetje so danes pri skrbi za otroke bolj dejavni kot so bili njihovi očetje. Očetje v Sloveniji se z otroki ukvarjajo povprečno 12 minut na dan in se po dolžini časa, ki ga porabijo za ukvarjanje z otroki, uvrščajo v spodnjo polovico držav članic EU. Še manj časa kot očetje pri nas namenijo temu delu očetje v Franciji (9 minut); največ časa pa temu namenijo Belgijci (19 minut), Norvežani (17 minut) in Švedsi (16 minut) na dan (Popis 2002).

Danes, ko so očetje bolj dejavno vključeni v nego in skrb za otroke kot so bili njihovi očetje, ti so bili predvsem edini hranitelji družine, se vse bolj poudarja skrbstvena funkcija sodobnih očetov. Dopust za nego in varstvo izrabi sicer še vedno zelo skromen delež očetov, očetovski dopust z nadomestilom plače, ki po zakonu traja 15 dni, pa 74,5% očetov (Popis 2002).

Po podatkih Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve je 10.971 oz. 63,0% očetov v letu 2003 izrabilo očetovski dopust (Očka, aktiviraj se!). Očetovski dopust z očetovskim nadomestilom je v letu 2004 v Sloveniji izkoristilo 12.667 oz. 70,5% očetov, približno 9% očetov pa je izrabilo očetovski dopust brez očetovskega nadomestila. Leta 2005 je očetovski dopust z očetovskim nadomestilom izrabilo 11.308 upravičencev, leta 2006 14.098 upravičencev, leta 2007 pa 15.289 očetov novorojenih otrok. Očetovski dopust z očetovskim nadomestilom je leta 2006 koristilo že 74,5 % vseh očetov (Očka, aktiviraj se!).

2.3 Razmerje med materinstvom in očetovstvom

Materinstvo in očetovstvo sta družbena konstrukta, kar pomeni, da je razumevanje obeh konceptov v različnih kulturah in časovnih obdobjih različno oz. prostorsko in časovno variabilno. V zahodnih družbah sta materinstvo in očetovstvo skonstruirana kot bistveno različni, a hkrati komplementarni vlogi.. Na to vpliva tradicionalna androcentrična kultura - moško središčna kultura. V tej kulturi je poudarek na razliki med spoloma. Ženskemu spolu so dodeljene tiste lastnosti, ki družbeno nimajo takšne veljave kot lastnosti, ki se pripisujejo moškim. Značilnost androcentrične tradicije je

opravičevanje hierarhije po spolu: prvi naravni poklic ženske je biti mati, gospodinja ter žena. Postopno pa se uveljavlja androgina kultura. Ta kultura ne razveljavlja razlik med spoloma, temveč se nanaša na dejstvo, da posameznik obdrži svoje temeljne biološke spolne značilnosti, prav tako pa v skladu z okoljem in avtentičnimi lastnimi hotenji, razvija vse lastnosti, ki sestavljajo njegovo človeško identiteto (Žmuc-Tomori 1988).

Vzorci vsakdanjega delovanja pri androgini kulturi se ne razvrščajo glede na spol, tukaj ne obstajajo prednosti na eni strani. Moškim in ženskam se omogoča večstransko privatno in javno delovanje. Še zmeraj pa je večina družb in kultur do očetov glede starševstva bolj prizanesljivih, kot do mater. Očetje so bolj svobodni v vlogi starševstva, večinoma prevzemajo finančna bremena, pogosto sodelujejo v igri z otroki, vendar pa so veliko manj prisotni pri vzgoji in negi otrok in na emocionalnem področju. »Kvaliteta odnosov med partnerjema mnogo bolj vpliva na odnose med očetom in otrokom kot na odnose med materjo in otrokom. Raziskave, ki so se nanašale na očetovstvo so pokazale, da je razumevanje med partnerjema bolj odvisno od očetove vpletenosti pri negi in skrbi za otroke, kot od materine vpletenosti (Zavrl 1999).

Dejansko je očetovstvo v nasprotju z materinstvom, bolj odvisno od spodbudnih partnerskih odnosov. Materinstvo pa je že skoraj postalo profesionalna dejavnost, ki vključuje veliko psiholoških in pedagoških kvalitet, ki jih morajo matere vedno znova osvajati. Otrokom morajo biti vedno na voljo, morajo jih »pravilno« vzgajati, jim znati prisluhniti in jih potolažiti. Ob skrbi za otroka, žene skrbijo tudi za može in pogosto za ostale člane družine (starši, sestra, brat). Poleg tega so ženske obremenjene tudi s poklicno funkcijo (Konec 2006,12).

2.4 Normativni okvir

Pod normativni okvir je relevantno najprej umestiti mednarodne akte, ki urejajo področje materinstva in starševstva. Aktualna je spremenjena Evropska socialna listina (1996), ki jo je sprejel Svet Evrope že leta 1962, dopolnjena pa je bila leta 1996. Ta dokument določa obveznost države, da zagotovi pravice zaposlenih delavk do porodniškega varstva, ki je določena v 8. členu z namenom zagotoviti učinkovito uresničevanje pravic zaposlenih žensk do porodniškega dopusta.

Države pogodbenice se tako zavezujejo:

- s plačanim dopustom, ustreznimi nadomestili iz socialnega zavarovanja ali z nadomestili iz javnih sredstev omogočiti zaposlenim ženskam, da pred porodom in po njem dobijo najmanj 14 tednov dopusta,
- šteti kot nezakonito, če delodajalec svojo delavko obvesti o odpustu potem, ko ga ta obvesti o svoji nosečnosti, pa do konca njenega porodniškega dopusta, ali če jo obvesti o odpustu ob takem času, da bi odpust začel veljati v tem obdobju,
- omogočiti doječim materam, da so lahko v ta namen primeren čas odsotne z dela,
- s predpisi urediti zaposlitev nosečnic, porodnic in doječih mater pri nočnem delu,
- prepovedati zaposlitev nosečnic, porodnic in doječih mater pri nočnem delu,
- prepovedati zaposlitev nosečnic, porodnic in doječih mater pri podzemeljskem rudarjenju in pri vseh drugih delih, ki so neprimerna zaradi nevarnosti, so nezdrava ali prenaporna, kakor tudi sprejeti primerne ukrepe za varstvo pravic teh žensk v zvezi z zaposlitvijo (Evropska socialna listina 1996).

Pod akte Evropske unije je relevantno omeniti listino o temeljnih pravicah Evropske unije, ki jo je Evropski svet sprejel decembra leta 2000 v Nici, kakor tudi direktive Evropske unije, s katerimi se je usklajevala slovenska zakonodaja, namenjena varstvu materinstva in starševstva. Bistvena so posamezna področja v zvezi z materinstvom in starševstvom, kjer zakonodaja preprečuje diskriminacijo in zagotavlja enako obravnavanje žensk in moških.

O družinski politiki v Sloveniji govori Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Sloveniji (1993). Omenjena slovenska Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike pravi: »Splošne temeljne vrednote, ki naj bi opredeljevale socialno politiko in njene segmente, vključno z družinsko politiko, so: varnost, svoboda, solidarnost, blaginja, enakost. Izhajajoč iz tega, družinska politika v Republiki Sloveniji temelji na naslednjih načelih:

- na vključevanju celotne populacije oziroma na usmerjenosti k vsem družinam,

- na upoštevanju pluralnosti družinskih oblik in različnih potreb, ki iz tega izhajajo,
- na spoštovanju avtonomnosti družine in individualnosti posameznih njenih članov,
- na zaščiti otrokovih pravic v družini in družbi ter dajanju prednostnega mesta kakovosti življenja otroka,
- na promoviranju enakih možnosti obeh spolov,
- na vzpostavljanju raznovrstnih oblik storitev in na omogočanju, da družine izbirajo med različnimi možnostmi,
- na delnem prispevku družbe k stroškom za vzdrževanje otrok,
- na dodatnem varstvu družin v specifičnih situacijah in stanjih,
- na celostnem, integralnem pristopu« (Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Sloveniji 1993).

Ob tem je potrebno navesti dejstvo, da je od sprejetja Resolucije minilo že 10 let in marsikateri avtorji/avtorice (Švab 2003, 1117; Rener in drugi, 1998) menijo, da obstajajo potrebe po reformulaciji usmeritev družinske politike.

Splošne temeljne vrednote, ki naj bi opredeljevale socialno politiko, vključno z družinsko politiko, so varnost, svoboda, solidarnost, blaginja in enakost. Prednost pa je dana uveljavitvi varnosti kot osnovnega stabilizatorja socialnega položaja državljanov v kombinaciji ali vzpostavljanju ravnotežja s svobodo kot drugo temeljno vrednostno orientacijo. Resolucija pojasnjuje, da gre tu za širjenje takšnih oblik programov in ukrepov, ki povečujejo svobodo posameznika, vendar pa pri tem ne ogrožajo njegove varnosti. Navedeno je tudi zavedanje, da varnosti ni mogoče zagotoviti, če družba ne zagotavlja določene stopnje solidarnosti, hkrati pa mora skrb za kakovost življenja oziroma blaginje vseh ljudi predstavljati vsaj dolgoročen cilj vsake razvojno naravnane družbe (Švab 2003, 1117).

V normativnem okviru tako družinska politika v navezavi na delo in družino opredeljuje predvsem naslednje koncepte (Švab 2003, 1117):

1. »Družino vidi kot primarni socialni prostor, ki daje optimalne možnosti za emocionalni in socialni razvoj otrok, hkrati pa je odgovorna za njihovo blaginjo. To pomeni, da je primarna funkcija družine skrb za otroke. Otroci so tako razumljeni kot konstitutivni element družine ali kar nekakšen predpogoj njenega obstoja. Skrb vzbuja pomen družinske politike, ki politično priznava edino skrb za otroke znotraj družine.
2. Pomembno je promoviranje enakih možnosti obeh spolov, ki naj bi zaživelo z različnimi ukrepi, predvsem z usklajevanjem dela in družine.
3. Ustvarjanje pogojev za kvalitetnejše usklajevanje družinskih in poklicnih obveznosti staršev ter spodbujanje k enaki odgovornosti obeh staršev«.

Država se v Resoluciji zavezuje, da bo za usklajevanje dela in družine podpirala aktivnosti, kot so (Švab 2003, 1118):

- »Bolj primerno moralno in materialno družbeno vrednotenje dela z otroci,
- Enakomernejšo porazdelitev odgovornosti za otroke med materjo in očetom, med starši, delodajalci in družbo,
- Reorganizacija delovnega časa,
- Zakonske prilagoditve na področju oblik zaposlitve,
- Ugodnejšo ureditev porodniškega dopusta in dopusta za nego bolnega otroka z jamstvom enakovredne zaposlitve po vrnitvi,
- Polno socialno zavarovanje v primeru delne zaposlitve ali začasne prekinitve dela zaradi nege in skrbi za majhnega otroka ter nege in skrbi za otroke z motnjami v telesnem in duševnem razvoju,
- Zagotavljanje vsem staršem, ki to želijo, mesto za njihove otroke v vzgojno-varstveni ustanovi ali drugih oblikah varstva«.

Znotraj slovenske zakonodaje so poleg ustave za obravnavano tematiko aktualni še:

- zakon o enakih možnostih žensk in moških,
- zakon o delovnih razmerjih,
- zakon o starševskem varstvu in družinskih prejemkih,

- zakon o zdravstvenem varstvu in zdravstvenem zavarovanju,
- zakon o varnosti in zdravju pri delu.

3 NOSEČNOST, OBRAVNAVA NOSEČNIC IN ROJEVANJA V PRETEKLOSTI V SLOVENIJI

Še v začetku 19. stoletja so bile znanstvene teorije o nosečnosti zelo raznolike. Odprta pa so bila tudi nekatera ključna vprašanja v zvezi z menstruacijo, oploditvijo, nastankom otroka in trajanjem nosečnosti. Težavo je predstavljala tudi diagnoza nosečnosti. Kot piše Zalka Drglin (2003, 22), so bili simptomi nosečnosti še v 19. stoletju razdeljeni na pozitivne, mogoče in domnevne. Vaginalni pregledi se za potrjevanje nosečnosti niso uporabljali, predvsem zaradi »neprimernosti« tako za zdravnike kot za ženske in zaradi strogih moralnih zadržkov nasploh. V 19. stoletju ne nosečnice ne zdravniki niso izražali potrebe po zdravniškem nadzoru, ni bilo organiziranega sistema znanj in tehnik, ki bi se nanašali na nosečnico, nobena stroka ni izjavljala, da je nosečnica objekt njene znanosti. Skratka, koncept predporodnega varstva ni obstajal.

»Kaj naj bi bilo sprejemljivo, zaželeno ali prepovedano, so bolj ali manj togo določali ljudsko zdravilstvo, posamezni zdravniki in tradicionalne babice ter tabuji in kodeksi ravnanja v nosečnosti. Tako je na primer veljalo prepričanje, da bo brez puščanja krvi v nosečnosti porod težak ali da bo z otrokom kaj narobe« (Drglin 2003, 23).

Raziskava o kulturi rojstva pri nas je dokaj šibka. Etnološka veda kulture rojstva ni obravnavala kot samostojne sestavine, ampak so bili posamezni elementi rojstva, zlasti pred rojstvom in po njem, vključeni v opise družinsko sorodstvenih zvez in šeg življenjskega cikla. Knjiga Irene Rožman Peč se je podrla (2004) prikazuje značilnosti obdobja nosečnosti in porodov žensk v župniji Velike Brusnice pri Novem mestu v prvi polovici 20. stoletja, potem ko so skupaj z drugimi prebivalci garale v slabih naravnih razmerah za kmetovanje; kako so z delom in plodnostjo dokazovale svoje vrednosti v krajih, skoraj izoliranih od sveta. Čeprav se je osredotočila na življenjske zgodbe žensk iz določene fare, pa so ugotovitve dovolj splošne, da lahko razumemo temeljne principe, ki so oblikovali kulturo rojstva na slovenskem etničnem ozemlju v prvi polovici 20. stoletja in še malo kasneje. Kajti, kot piše v spremni besedi Zalka Drglin

(2004, 171): »Neka župnija Velike Brusnice pri Novem mestu je vsaka župnija... Neka pridna nosečnica, ki se kljub hudi lakoti drži starih zapovedi o obnašanju v takem stanju in ne utrga sadeža s sosedovega drevesa, so vse ženske, ki se trudijo za dobro bitja, ki ga nosijo v sebi«.

3.1 Življenje nosečnic

Irena Rožman (2004) ugotavlja, da je bila nosečnost velika skrivnost in tabu na celotnem slovenskem etničnem ozemlju. Patriarhalna družba je nosečnost definirala kot nekaj pohujšljivega, kot posledico spolnih odnosov, ki jih katoliška spolna morala doživlja kot greh. Zato so ženske z oblačenjem želele čimbolj prikriti nosečnost, nekatere so se celo povijale, zlasti neporočene nosečnice. Večinoma pa so zaradi socialnih razmer v nosečnosti oblačile v svoja vsakdanja oblačila, ki so jih predelale. Zato so bile pogosto tako v hladnem kot v toplejšem delu leta oblečene enako in zato predvsem pozimi pomanjkljivo. Pozimi so dodale le doma pletene jope, brezrokavnike in plede, spodnje hlače pa so v obdobju med obema vojnama nosile le mlajše ženske, starejše pa dolga spodnja krila.

Nosečnost so ženske prepoznale po telesnih spremembah. Nekatere ženske v skupnosti so veljale za poznavalke nosečniških znakov. Nosečnice naj bi se vsaj dvakrat tedensko okopale oziroma oprhale, prehrana pa je bila zaradi socialnih razmer skopa, zato so informatorke v raziskavi Irene Rožman (2004) poročale, da so med nosečnostjo pogosto trpele lakoto. V funkciji pomanjkanja hrane je bil verjetno tudi tabu poželjivosti, saj so ženske pripovedovale, da si krasti iz sadovnjakov in vinogradov niso upale, saj bi med drugim posledice materinega prestopka nosili otroci. Ljudsko pravilo, ki je pogosto še danes, da mora nosečnica jesti za dva verjetno izvira prav iz podhranjenosti, saj so šele dvojni kmečki obroki tistega časa zagotovili primerno hranilno vrednost. (Rožman 2004).

Med nosečnostjo so ženske delale enako kot prej. Opravljale so tudi najtežja dela, ničesar niso bile oproščene, in to do zadnjega dne, do samega začetka poroda. Zakon preživetja kmečke skupnosti namreč ni dopuščal, da bi nosečnost, porod ali skrb za otroka porušili utečen delovnik gospodinje. To je veljalo za ženske iz vseh socialnih skupin, tudi za žene premožnejših kmetov. Da bi bile

ženske zaradi nosečnosti deležne večje pozornosti in pomoči soprogov, ni bilo v navadi. Za dobro počutje nosečnice so se praviloma zanimale le druge ženske, ki so ji ob različnih priložnostih ponudile hrano, pijačo, počitek in pomoč. Pri tem pa avtorica Rožmanova (2004) poudarja, da pri zapisanem ne gre za posledico dejstva, da so nosečnost pojmovali kot nekaj normalnega. Nasprotno, nosečnost so obravnavali kot nevarno stanje, ki poruši telesno in duševno ravnovesje ženske in celo družbeni red. Zato je bilo treba načeto ravnovesje nosečnice v otrokovo korist uravnavati s tabuji. Avtorica tudi domneva, da so kmečke ženske po vsej Evropi to »drugo« stanje z »normalnim« uravnavale predvsem tako, da so spoštovale tabuje in hkrati delale kot prej ter do zadnjega (Bercko 2006).

Nosečnice se tudi po povečani dostopnosti zdravniških pregledov v obdobju po drugi svetovni vojni zdravniške diagnostike niso veliko posluževale, čeprav je bilo njihovo znanje o poteku nosečnosti slabo. Niso natančno vedele niti koliko časa traja nosečnost. Prevladovala je ljudska modrost in vrednote izkušenj, da bo otrok takšen, kakor je bil ustvarjen, da bo prišel na svet, ko mu je namenjeno. Kljub skrbi za preživetje v splošnem pomanjkanju po drugi svetovni vojni, pa se je hitro uveljavilo rojevanje v porodnišnici. Po pripovedih informatork Rožmanove (2004) je bil porod v porodnišnici v primerjavi s porodom doma dojet kot varnejši in udobnejši, nosečnice so imele osemdnevni poporodni počitek, mir, občutek varnosti, počitek in postrežbo (Rožman, 2004).

3.2 Razvoj predporodnega varstva

Ob koncu 19. stoletja so slovenske nosečnice večinoma rojevale brez zdravniške pomoči, na domu, ob pomoči neformalnih porodnih pomočnic. Nosečnost je potekala brez zdravniškega spremljanja ali druge medikalizirane oblike diagnostike. Babice so v svoje evidence vključevale le ženske v visoki nosečnosti, za katere so vedele. Smrtnost je bila seveda visoka tako med novorojenčki kot med porodnicami. Prav to dejstvo, da veliko število žensk umre med porodom ali zaradi posledic po njem oz. ostane trajno bolnih ali poškodovanih, je v začetku 20. stoletja sprožilo izboljšave na področju zdravstvenega varstva nosečnic in porodnic (Drglin 2003, 37).

Zalka Drglin (2003) ugotavlja, da je bila v Sloveniji nosečnost še v obdobju med prvo in drugo svetovno vojno tabu tema, zdravniška diagnostika še ni bila razvita (ni bilo predporodnih pregledov ali priprav). Prva porodniško-ginekološka ambulanta s posvetovalnico za nosečnice je bila ustanovljena tik pred drugo svetovno vojno v Ljubljani, po vojni pa je zvezna uredba določila organizacijo in delo dispanzerjev in posvetovalnic za ženske. Šele takrat se je pričelo poudarjati pomen rednih splošnih in strokovno opravljenih ter diagnosticiranih pregledov in nadzorovanega poteka nosečnosti ne glede na počutje ženske (Bercko 2006, 20). Kot pravi Zalka Drglin (2003), pravilen potek nosečnosti ni bil več pomemben zgolj zaradi nosečnice, temveč tudi zaradi ploda.

3.3 Predporodno varstvo nosečnic

Razvoj predporodnega varstva nosečnic se je razmahnil malo pred 1960 letom. Leta 1950 je evidentiranih 21,4 odstotka nosečnic, osem let kasneje pa že skoraj 89 odstotkov. Razlogi za vključevanje v prakse predporodnega varstva so bili različni, na primer, zdravniška potrditev nosečnosti - pa tudi čas prvega obiska se je pomikal v zgodnejše obdobje, znanstveno potrjena potrditev, da se otrok normalno razvija ipd. Materinske šole so bile slabo obiskane in zato so ženske na porod prihajale večinoma nepripravljene z malo informacijami, saj je bilo tudi literature o nosečnosti in porodu malo. Klinična skrb za nosečnice, ki so jo v začetku opravljali v glavnem moški, je postala standardna praksa šele v poznem 20. stoletju (Drglin 2003, 38-40).

»Na vprašanje, kakšno obliko predporodnega varstva bi si ženske želele, ni mogoče dobiti enotnega odgovora, ker ženske ne tvorijo homogene skupine«, piše Zalka Drglin (2003, 63-64). »V določenih krogih postalo »moderno« govoriti o nehumanem porodništvu nasploh, na drugi strani pa se pojavili očitki, čaš, da je lažen vtis množičnega nezadovoljstva ustvarila le manjša skupina nezadovoljnih in da je večina žensk vendarle zadovoljna« (Drglin 2003, 63-64). Ženske se naj ne bi pritoževale zaradi ideološke geste »srečnega sužnja« (Drglin 2003). Ustrezno obliko predporodnega varstva in skrbi za nosečo žensko, ki se bo približala željam in potrebam sodobnih žensk, je mogoče zasnovati le na podlagi ugotovitev, kaj bi ženske želele, kaj potrebujejo in kaj menijo, da je potrebno in koristno (Bercko 2006, 20).

Za sodobno materinstvo in nosečnost ter njune diskurze je v primerjavi z diskurzi prejšnjih stoletij značilna vpetost v zdravstveni in medicinski diskurz. Podobe materinstva, ki jih določa medicinski diskurz ustvarjajo močan regulatorni ideal in kot faktor zaželenega ravnanja, izgleda, poteka procesa nosečnosti vplivajo na življenje vseh žensk. Nanje vplivajo tako ideološko kot preko diskurzov materinstva.

V sporočilih, ki jih dobivajo nosečnice in porodnice skozi zdravstveno oskrbo, so implicitno prisotne normativne ideje, pričakovanja glede »ustreznega« materinstva (kdo je lahko mati in kdo ne, za koga je treba posebej skrbeti, kakšne kvalitete naj ima mati), ki predstavljajo izhodišča za sodbo o določenem vedenju ali njegovi opustitvi, pa tudi za njuno obsodbo. Ena izmed takih imaginarijev, še vedno živih v naši kulturi, je mati kot oseba, ki postavlja potrebe bližnjih pred svoje lastne, še posebej, če gre za otroka (Drglin 2006, 61).

Kot piše Zalka Drglin (2006, 63) je porodnica fokus vseh diskurzov, saj je tista, ki ji je otrok v procesu skrbi za pravilen potek nosečnosti in poroda najpomembnejši. Vsi drugi so pomočniki. Ženske želijo pri spremljanju nosečnosti avtonomne in zmanjšati čustveno trpljenje, pomembne so tudi same, ne samo otrok. »Porodni proces je občutljiv in ženske so v tem življenjskem prehodu še posebej ranljive – ta čas lahko deluje kot krepitev ali pa kot bistvena izguba moči. Zato ženske potrebujejo spretno in naklonjeno podporo, ki lahko bistveno obarva žensko doživljanje« (Drglin 2006, 63).

A. G. Rudolfsdottir (2000, 339) raziskuje povezavo med doživljanjem nosečnosti in medicinskimi diskurzi. Slednji jo skušajo normativirati in prav zdravstveni diskurz z uporabo mehanizmov infantilizacije žensk, konceptualizacije fetusa kot subjekta, ločitve uma in telesa ter poudarjanjem čustvene nestabilnosti ženskam odvzema položaj odrasle osebe, ki je sposobna odločitev o sami sebi. Ženske morajo imeti besedo pri tem, kaj in kako se počne z njihovimi telesi (tudi) med nosečnostjo, porodom in po njem, ne smejo biti reducirane na objekte.

Zaradi nekaterih specifičnih lastnosti se zdi smiselno posebej obravnavati diskurz izbire, ki je v mnogočem prepleten s širšim pojavom globalnih kapitalističnih in potrošniških miselnosti, na drugi strani pa je delno povezan s

praviciami pacientov, kjer se običajno pojavlja kot pravica do informirane izbire. V idealnih okoliščinah, kjer postopki nege in zdravljenja v nosečnosti in med porodom temeljijo na preverjenih znanstvenih izsledkih in je vzpostavljeno ustrezno sodelovanje med strokovnim osebjem in žensko, kjer se spoštujejo pravice pacientke, je videti možnost izbire njihova logična posledica. Nujni pogoj, ki mu mora biti zadoščeno, je, da lahko zdravstveni strokovnjak kvalitetno informira. Tiste nosečnice, ki želijo več informacij kot običajno, pogosto načrtno iščejo strokovnjake, ki jim ustrezajo, raziskujejo pa tudi številne druge vire (Drglin 2006, 76-77).

Informiranje nosečnic je lahko tudi pomankljivo, kar ženske občutijo kot nezadostno osebno angažiranje zdravstvenih strokovnjakov, s katerimi prihajajo v stik. »Morda bi celo držala ocena, da je večkrat dobro informiranje bolj posledica osebnih kvalitete posameznih zdravstvenih strokovnjakov in manj logična realizacija znanja in spretnosti v ustreznih strukturnih in organizacijskih pogojih, v katerih se razvija specifičen odnos do žensk, ki postajajo matere« (Drglin 2006, 76-77).

4 MEDIJSKE REPREZENTACIJE MATERINSTVA

Klub spremembam v sodobni družbi na področju delitve spolnih vlog, ki so neločljivo povezane s spolno identiteto, še ni prišlo do globljih sprememb spolnih identitet. Žensko še vedno prepogosto prav mediji enačijo z materinsko vlogo in se pri tem sklicujejo na žensko »naravno« željo in sposobnost za materinstvo. Ta želja, ta gon naj bi nadvladal vse druge in nikoli ne predstavlja praks materinjenja ali vloge matere kot družbeno in kulturno pogojene. Tako je imaginativno poudarjen občutek biološko dane realnosti in samoumevnosti obstoja materinskega gona pri vseh ženskah. Identitetne pozicije pa niso lahko spremenljive, saj postanejo del mitologije in so gosto vtakane v vse diskurze vsakdanjega življenja posameznika v družbi.

Reprezentacije nam omogočajo, da dobimo ljudje svoje mesto v družbi, vključujejo navade in simbolne sisteme, skozi katere ustvarjajo pomene in s tem osmišljajo naše izkušnje in soustvarjajo našo identiteto. Reprezentacije so kulturni proces, razvijejo individualne in skupinske identitete, simbolični sistemi pa zagotavljajo možne odgovore na identitetna vprašanja. Diskurzi in sistemi reprezentacij konstruirajo prostor, od koder

lahko posameznik najde svoje mesto in od koder lahko govori.(Woodward 1997, 14-15).

Ko Katherine Woodward (1997, 15) piše o kulturnih reprezentacijah v povezavi z materinstvom, meni, da te omogočajo ustvarjanje idej, so kanal, preko katerega razumemo materinstvo (katere so značilnosti dobre, slabe mame, primernost ženske za materinstvo). Kulturno lahko definiramo različne ženske in različne načine materinjenja. Na spreminjanje konstrukcij materinstva v različnih javnih diskurzih kažejo reprezentacije heteroseksualnih, homoseksualnih, samskih ali ločenih mater.

Identiteta razmejuje posameznika od skupine, »nas od njih«. Identitetni stereotipi znotraj množičnih medijev se globoko zasidrajo v sistem družbenih vrednot, kultura pa je tista, ki oblikuje identiteto skozi podeljevanje pomenov izkušnjam. Ne samo da kultura oblikuje identiteto, ampak so identitete skonzumirane in regulirane znotraj kulture (Hall 1997a).

Skozi jezik v kulturi reprezentiramo misli, ideje in občutke. Reprezentacija je najpomembnejši element procesa, v katerem člani iste kulture produciramo pomene in si jih izmenjujemo. Samo s pomočjo jezika lahko konstruirati pomene, komuniciramo znotraj iste kulture. Jezik je sistem reprezentacij, ki deluje z uporabo pomenov in simbolov (zvoki, pisava, elektronsko konstruirani pomeni, note ali celo objekti, ki predstavljajo drugim koncepte, ideje in občutke) (Hall 1997a).

Obstajata dva sistema reprezentacije, saj so reprezentacije znotraj različno organizirane, klasificirane in na različne načine urejajo koncepte in vzpostavljajo zapletene odnose med njimi. Prvi sistem reprezentacij vsebuje vse objekte, ljudi in dogodke, ki so korelirani s paleto konceptov in miselnih reprezentacij, ki jih imamo v svojih glavah. Brez njih si ne moremo smiselno razlagati sveta. Pomen nastane odvisno od sistema konceptov, ki se oblikujejo v naših možganih in lahko reprezentirajo svet ter omogočajo, da komuniciramo o miselnih konceptih in stvarnih objektih. Jezik je drug sistem reprezentacij. Vpleten je v vseobsegajoč proces konstruiranja pomenov (Hall 1997a, 15). Prvi sistem omogoča, da konstruiranjem množice zvez ali verig enakosti med stvarmi - ljudmi, objekti, dogodki, idejami, podeljujemo svetu pomene in ustvarjamo lasten konceptualni

zemljevid. Drugi sistem reprezentacij je odvisen od konstruiranja množice povezav med našimi konceptualnimi mapami in množico znakov, organiziranih v različne jezike, ki predstavljajo te koncepte. Razmerje med t.i. stvarmi, koncepti in znaki leži v osrčju produciranja pomenov - v jeziku. Proces, ki združuje in povezuje te tri elemente, imenujemo reprezentacije (Hall 1997a, 19).

Na področju raziskovanja medijskih reprezentacij in vsebovanih simbolnih sistemov (jezika, vizualnih podob, ki jih najdemo v oglaševanju določenega izdelka in producira pomene o identitetah uporabnikov) Kraskova (2004, 10) ugotavlja, da so »te identitete artefakt, s katerim so povezane in producirane, tehnično in kulturno, z namenom, da dosežejo kupca, ki se bo, kar upajo oglaševalci, identificiral z izdelkom. Kupljen izdelek ima vpliv na regulacijo socialnega življenja skozi načine, s katerimi je reprezentiran, identitete, povezane z njim, in z artikulacijo njegove produkcije in potrošnje«.

4.1 Mit o materinstvu

Roland Barthes (1972, 109) analizira znake, ki nosijo posebno močno konotacijo - mite, ki so prevladujoč in učinkovit način produciranja družbenih pomenov. Barthes definira mit kot govor, ki ga je izbrala zgodovina: ne bi mogel nastati iz narave stvari, temveč spreminja zgodovino v naravo. Ničesar ne prikriva in ne razkriva, temveč izkrivlja. Vendar naloga mita ni, da zanika stvari, temveč, da o njih govori in jih ustvarja na temeljih narave in večnosti. Vendar v procesu definiranja mit poenostavlja, odstranjuje večdimenzionalnost in mnogopomenskost in organizira svet, v katerem ni protislovij. Mit podeljuje stvarjem pomene. Ti pomeni so široko sprejeti znotraj neke kulture ali zgodovinskega obdobja, čeprav ni nujno, da se ujemajo s sedanostjo. Različne vidike resničnosti mit definira skozi rutinizirane načine razmišljanja in govora ter jih naredi za »naravne« in »zdravorazumske« ter s tem zabriše svojo ideološko vlogo pri ohranjanju prevladujočega sistema verovanja (Barthes 1972, 109-120).

Mit Barthes (1972) razlaga kot poseben tridelni sistem (označevalec, označenec, znak) - semiološki sistem drugega reda. Zaključene znake začnemo interpretirati v smislu širših področij družbene ideologije splošnih prepričanj, konceptualnih okvirov in vrednostnih sistemov družbe. V tem sistemu se konstruira semiološka veriga, ki je obstajala že pred

njim. Takšni miti, v povezanem krogotoku zgodovine in sistema komunikacije, se nam zdijo naravni, čeprav niso (Barthes 1972). »Tako tudi asociacija med materinstvom in žensko ni naravno dana, ampak je socialni konstrukt. Ideologije se nam po Barthesu tako ne kažejo kot »okno v svet«, ampak oblikujejo naše poglede na svet, zato je prav največji problem ideologije ta, da zanika svoj ustroj in se nam kaže kot realnost« (Krasko 2004, 12).

Mit o matriarhatu je skozi zgodovino ohranjal žensko podrejenost.

Mit ravno kot del kulturnega koda s poudarjanjem razlik med moškim in žensko uteleša vrednote, ki moškim omogočajo večjo oblast v družbenem in političnem življenju in s tem zagotavlja nespremenljivost konkretne urejenosti. Kljub temu, da miti navadno izhajajo iz predstave o neki prejšnji dobi, ko naj bi ženske vladale, je to izhodišče (kot kažejo raziskave v tem stoletju) zgolj umišljena podlaga za utrjevanje predstav o nezmožnosti spremembe moško središčne urejenosti družbe (ker bi bila drugače družba »katastrofalna«), kljub nekaterim razlikam je skupno mitom, da opravičujejo mizogino (ženski sovražno) prakso (Jogan 1992, 15).

Materinstvo je mitološko zaznamovano z naravno dano, instiktivno, brezpogojno materino ljubeznijo do otroka, kar ustvarja pogoje za nastanek ženske krivde, če same ne čutijo tako, če nimajo prirojenega znanja in vedenja o negovanju otroka. Občutek krivde projicirajo tudi mediji. »Materinstvo je sestavni del ženske spolne identitete. Tiste, ki pa niso matere, le težka ločijo identiteto ženske in identiteto matere. Na ravni vsakdanjega življenja ženske-matere govorimo o materinjenju kot o nekem smislu eksistence« (Kaplan 1992, 70).

Oakleyeva (2000) navaja tri splošno sprejete trditve, značilne za mit o materinstvu: da je materinstvo največ, kar lahko ženska doseže v življenju in se samo tako potrdi kot ženska, da otrok potrebuje mater in obratno, da mati potrebuje otroka. Izvor in utemeljitev tega mita izvira iz zgodnjih procesov socializacije ženske spolne vloge, po kateri je materinstvo usoda vsake ženske, ter iz psihoanalitične teorije, po kateri je materinstvo ključno za psihosocialni razvoj ženske. Oakleyeva meni: »Psihoanalitična teorija, po kateri morajo biti ženske matere, skupaj z vso drugo freudovsko brkljarijo

konceptij in predpisov o ženskosti, temelji v patriarhalni kulturi, ki ženskam odreka osebnost« (Oakley 2000, 202). O vlogi psihoanalitične teorije v povezavi z mitom o materinstvu pravi, »da ženske skupaj z otrok drži na mestu, kjer slepo zaupajo napačni vednosti, da delajo to, kar jim narekuje narava. Tako so prepričane, da je njihova želja po materinstvu nekaj, kar so si same ustvarile in jih zato napolnjuje, dejansko pa je to v prid njihovi družbi in ne njim samim« (Oakley 2000, 203).

V šestdesetih letih je znanstveni diskurz odkril koncept materinske vezi. Ta koncept se je uporabljal kot argument, da je za otroka najbolje, da odrašča in se razvija ob biološki materi, da bi lahko razvil zdravo osebnost in sposobnost vzpostavljanja medsebojnih odnosov. Oakleyeva (2000) meni, da je to mišljenje psevdoznanstveno in škodljiva, saj prepričujejo ženske, da se odrekajo odločitvam, ki ne bi vodile v materinstvo ali popolno predanost le temu.

»Materinskega gona ni. Ni nobenega biološko utemeljenega gona, ki ženske sili k rojevanju ali k skrbi za otroke, ko jih že imajo,« opozarja Ann Oakley (2000, 214-215) in dodaja, da konceptije »materniskega gona«, ki deluje, ne da bi se ga bilo treba prej naučiti ali ga izkusiti, za zdaj ni mogoče znanstveno dokazati. Željo po materinstvu vpelje kultura in ženska se mora zmožnosti, da postane mati, preprosto naučiti (Oakley 2000, 214-215).

In ideološke spremembe? Kot piše Velikonja (1996), v družbi nenehno poteka mitizacija, ki je neke vrste komunikacija prednikov s sedanjiki, in de-mitizacija, ki nova dejstva interpretira tako, da jih lahko vključi v nove zgodbe na starih osnovah. Demitologizacija, ki preoblikuje, pozabi ali povzdigne dejstva, in re-mitologizacija, ki pa stare povezave prikaže na novih osnovah, potekata sočasno. Mitski diskurz na podlagi novih znanj in vednosti tako "prede nove oblike mitske zgodbe" (Velikonja 1996, 20). Prehodi so zabrisani, meje med novo-predelano in staro zgodbo pa prav tako, izjema so le revolucionarni preobrati

4.2 Podobe materinstva v medijih

Mediji so v sedanji družbi prenosnik poenostavljenih mitov in ideologij. »Le delno je res, da medijske reprezentacije materinstva oblikujejo vsakdanje življenje mater. Mediji, ki večinoma še vedno glorificirajo materinstvo ali iz njega naredijo škandal, imajo svoje učinke. Ti so tudi predmet raziskovalnih interesov, vendar ti vplivi niso neposredni« (Drglin v Sobotni prilogi 2003). Po Woodwardovi (1997) ženski časopisi prek definiranja ženskosti in ponujanja rešitev za ženske »probleme« proizvajajo »ženski svet«, v katerem naj bi našle definicije materinstva, enačenega s feminitnostjo.

Kot ugotavlja Kraskova (2004) z analizo ženskih revij v Sloveniji, tovrstne revije z medijskimi teksti in mednje umeščenimi oglasi predstavljajo bralkam idealizirane podobe »super žensk« in mater, ki z lahkoto dosegajo uspehe na karierno-poklicnem področju in so hkrati »super« matere.

»Super ženska« je ženska nove dobe. Ta ženska mora znati sama dobro krmariti med kariero in družino. Seveda pa je samostojno bitje, ki se sama odloča o družini in karieri. Sodobna ženska je dosegla samostojnost, materinstvo in delo. Čeprav je odvisna od otrok, je sama še vedno neodvisna« (Woodward 1997, 257).

4.2.1 Biološka in družbena determiniranost materinstva

»Splošno sprejeta predstava materinstva je, da je biti mati biološko dano, gensko kodirano, naravno dejstvo. Biti mati naj bi bila osnovna in edino prava želja ženske, ki se z materinstvom izpolni in postane popolna« (Woodward 1997, 238). Hall (1997b) definira simbolno raven materinstva kot predstavo, ki nastane kot posledica delovanja kulturnih reprezentacij in jo utrjujejo razne socialne institucije. Woodwardova (1997) pa piše o psihološki ravni materinstva in pravi, da ta izhaja iz procesiranja mitov o materinjenju na zavedni in nezavedni ravni posameznika.

»Materinstvo ljudje vidijo kot socialno institucijo, ki je reprezentirana in producirana skozi različne simbolne sisteme, obenem pa je povezana z biološko funkcijo in naravo« (Woodward v Hall 1997, 240-241). Materinstvo in materinske prakse, ki se oblikujejo kot del identitete na ravni posameznice in se vključujejo v socialni kontekst in v

simbolni sistem, ki jih pomensko definira, mediji pogosto definirajo kot, da je materinstvo naravna in biološko ter kulturno najpomembnejša identiteta ženske, najvišje žensko poslanstvo. Kulturne reprezentacije ženski sugerirajo vsakdanje materinske prakse, ki naj jim sledi. Če ji ne uspe, mora razviti žensko krivdo.

Medtem, ko je osebni razvoj ženske v sodobni družbi pogojen z materinstvom, pa to ne velja za očetovstvo, saj ni biološko pogojeno in ne predstavlja konstitutivnega elementa moške spolne identitete, piše Ireland (1993), ki tudi trdi, da v sodobni družbi 21. stoletja za ženske brez otok ni družbenega prostora in praktično ni vsakdanjega in medijskega diskurza žensk, ki ne bi brez vprašanj povezoval ženskosti z materinstvom. Ugotavlja, da so ženske že kot deklice tako v varstveno–vzgojnih ustanovah kot znotraj družine usmerjane k tipično ženskim dejavnostim (Ireland 1993). Enako je v medijskih tekstih in oglaševanju, kjer podpirajo tradicionalne ženske vloge.

»Gre za podkrepljevanje vzorcev, zaradi katerih se zdi, da so ženske na svetu za to, da so predvsem matere. In to matere z določenimi lastnostmi - žrtvujoče se, trpeče in samozatajujoče«, pravi v intervjuju Zalka Drglin (v Delo 2003, 20). Materinstvo kot identitetna pozicija ima vpliv na nas vse, z ozirom, da imamo ali smo imeli vsi svojo mamo ali pa bomo mogoče tudi same v prihodnosti mame.

Kot ugotavlja Kraskova (2004) so množični mediji z reproduciranjem mita o dobri mami in njeni neusahljivi in »naravni« materinski ljubezni eden najpomembnejših prenosnikov mitologije v sodobni družbi. S poenostavljanjem in reduciranjem materinske vloge v medijih se ta konstantno reproducira v vzdrževanje tradicionalne delitev vlog med spoloma in konflikt identitete med »super« mamo in uslužbenko.

4.3 Reprezentacije materinstva in nosečnosti v slovenskih medijih

Ženske revije, kot so Cosmopolitan, Anja, Eva, Jana (...), tudi v Sloveniji s svojimi medijskimi teksti in oglasi med njimi, predstavljajo ženskam idealizirano ženskost, s katero se lahko primerjajo in jo poskušajo doseči. Te podobe postavljajo standarde lepote in ponujajo nasvete, kako jih doseči, pri čemer se poudarja, da moramo poskusiti, ker je vredno. Slovenski mediji nam prave super ženske postavljajo za vzor in nam posredno prikazujejo, kako sta družina in kariera združljivi, čeprav je prav rojstvo otroka pri njih pokazalo, da je družina najpomembnejša in trajna (Krasko 2004, 26).

Kraskova (2004) s svojo analizo slovenskih medijev pritrjuje ugotovitvah Woodwardove (1997), ženske revije v medijskih tekstih ustvarjajo »ženski svet«, ki ponuja definicije, kakšne značilnosti mora imeti »super ženske«. »Mediji nam dopovedujejo, da z materinstvom ženska postane drugačna oz. pridobi boljše osebne in vizuelne/estetske kvalitete. S tem postavijo merila, kaj je moralna in naravna ženska - mama. Če ženska ne doseže te podobe, se počuti krivo, ljubosumno ali jezno, saj je v konfliktu s prevladujočo podobo materinstva medijih« (Krasko 2004).

Ksenija H. Vidmar je pri analizi reprezentacij sodobne ženske v slovenskih ženskih revijah opazila spremembe v *zadnjih dveh desetletjih*. »Poudarja se podoba individualne, samozavestne in poklicno uspešne posameznice, ki deluje in se samoudejanja zunaj konteksta doma in družine. Podoba matere, ki je obvladovala »tradicionalne« reprezentacije ženske, stopa v ozadje« (Njena (re)kreacija 2001). Vidmarjeva (2001) z analizo tako strokovnega kot novinarskega diskurza v slovenski ženski reviji Naša žena med leti 1991 in 2001 ugotavlja, da sta ženski priznana javna navzočnost in delovanje, vendar vedno v okviru materinske vloge, ki je na novo definirana okrog poklicne kariere in vloge potrošnice. »Ženska se je v času tranzicije otresla materinstva – in se znova podredila diskurzu o materinstvu v spremenjenem družbenem kontekstu in pohodu potrošništva« (Njena (re)kreacija 2001).

5 SLOVENSKI SPLETNI FORUMI O MATERINSTVU IN REPREZENTACIJE

Kot pravi Sheila Kitzinger (1994, 167) je »sposobnost za materinstvo nekaj, česar se ženska nauči«. Znanje o materinjenju, ki se je skozi zgodovino prenašalo skozi generacije žensk znotraj zaprte neformalne socialne mreže. Predajanje znanja je potekalo od časa, ko posamezna ženska še ni bila mati, okrepilo pa se je, ko je ženska zanosila in tudi sama postala mati. Sodobna ženska v zahodnih družbah nima priložnosti spoznavati materinjenja skozi plemensko skupno posvečanje otrokom oziroma skozi sorodniške vezi. Pri tem ne gre le za geografsko oddaljenost, ampak predvsem za »časovno razdaljo« razdaljo med izkušnjo materinstva v tretjem tisočletju in izkušnjo »postati in biti mati« pred nekaj desetletji (Cipot Mal 2004, 22).

V današnjem času lahko ženske – bodoče matere informacije o različnih vidikih nosečnosti dobijo v medikaliziranih predporodnih in porodnih državnih programih, izbrskajo iz številnih priročnikov, knjig, revij, kakor tudi na različnih spletnih straneh, kot so forumi. Ti so še posebno aktualni, saj na varni razdalji anonimnosti in hitro dostopnih informacij internetnega medija nosečnice na forumih »necenzurirano« vstopajo v kontakt z drugimi materami. Prav medsebojne nosečniške ter med in poporodne izkušnje, o katerih uporabnice spletnih starševskih forumov največ komunicirajo, lahko pomembno dopolnijo časovno in kulturno-geografsko vrzel, o kateri piše Cipot Malova. (2004, 22).

5.1 Predstavitev forumov

Spletne strani s slovenskimi starševskimi forumi, ki sem jih zasledila in uporabila kot vir v povezavi s temo naloge, so:

- med.over.net,
- ringaraja.net,
- mama.si,
- bibaleze.si,
- kofetek.com.

Čeprav tega ne moremo trditi na podlagi statističnih podatkov, so uporabniki foruma predvsem osebe ženskega spola, ki so interesno povezane s temami materinjenja zaradi lastne izkušnje.

Sistem Med.over.net je mreža strokovnih zdravstvenih, socialnih, pravnih in pedagoških organizacij, ki za delovanje uporablja najsodobnejše oblike komunikacije. Ustanovljen je bil leta 2000 in postavlja temelje e-svetovalnega dela, e-zdravja, e-vključenosti in e-sociala (med.over.net 1998). Med.over.net je eden od portalov spletnega mesta www.over.net in ima forume tematsko razvrščene (npr. zdravstvo, pravo, vzgoja, sociala, medsebojni odnosi, družine, starejši, družba...). Med ostalimi forumi je tudi forum nosečnost, ki je nemoderiran in omogoča komunikacijo neregistriranim, anonimnim uporabnikom. Moderator: laični svetovalci.

Spletni portal Ringaraja.net je največji specializirani portal za starše in bodoče starše v Sloveniji. Mesečno ga obišče preko 270.000 različnih uporabnikov (Google Analytics 2010), med katerimi močno izstopajo nadpovprečno izobražene ženske, stare med 25 in 34 let, ki predstavljajo več kot polovico vseh uporabnikov portala. Portal je razdeljen na štiri osnovna področja, ki so skladna s prelomnicami v življenju vsakega starša. To so področja: zanositev, nosečnost, dojenček in otrok, ki vključujejo širok spekter poljudnih člankov, razdeljenih v tematsko obarvane kategorije, interaktivna orodja in tematske forume, ki uporabnikom ponujajo koristne informacije, lepo besedo ob težkih trenutkih in seveda radost ob veselih novicah. Poleg omenjenih področij portal sestavljajo še raznovrstne rubrike in orodja, kot so prehrana in recepti, eko družina, družinske finance, izleti in počitnice, lepota in moda, otroški kotiček, albumi, blogi, ankete in mali oglasi (ringaraja.net 2010a). Poslanstvo portala je s pomočjo interneta in vseh možnosti, ki jih kot medij ponuja, omogočiti staršem in bodočim staršem dostop do informacij o načrtovanju rojstev, nosečnosti, zdravju, razvoju otrok ter vzgoji. Ringaraja.net uporabnikom omogoča srečevanje in izmenjavo mnenj ter deljenje izkušenj med sabo in s strokovnjaki s ciljem reševanja perečih vprašanj s področja zanositve, nosečnosti, starševstva in vzgoje (ringaraja.net 2010a).

Spletni portal mama.si od leta 1997 poleg spletnega prebiranja revije Mama ponuja tudi forum Mamina čvekalnica. Ta vsebuje prispevke laičnih uporabnikov, ki odpirajo lastne prispevke na temo nosečnosti, poroda, opreme in oskrbe dojenčka itd.

Bibaleze.si je moderiran forum portala 24.ur., ki poleg avtorskih in strokovnih prispevkov v temah nosečnost, dojenček, malček, starši in akcije spremljanja poteka nosečnosti in poroda »v živo«, vsebuje tudi forum, razdeljen na teme: zanositev, nosečnost in porod, novorojenček, malček, očetovsko stran, družino, ipd.

Kofetek.com je spletna stran s prispevki s področja ženskih revij (lepota in stil, zdravje in počutje itd.). Forumi so razvrščeni po tematiki., med njimi je tudi moderiran forum nosečnost in otroci, kjer najdemo teme, kot so: trudimo se zanositi, nosečnost, novorojenčki, otroci od predšolske dobe do najstnikov ipd.

5.2 Tematika vprašanj in odgovorov na forumih

V empiričnem delu naloge sem kot glavni vir podatkov uporabila v prejšnjem podpoglavju predstavljene spletne forume in sicer teme, ki so se ožje nanašale na obravnavo nosečnosti, nosečnic in izkušnje rojevanja. Podatke sem črpala predvsem iz forumov: Ringaraja.met, Med.over.net in Bibaleze.si., in sicer neposredno iz vprašanj in odgovorov večinoma uporabnic ter manjšine uporabnikov. Pri odgovorih uporabnikov moškega spola sem zaradi redke prisotnosti posebej poudarila, da gre za moške. Uporabnice forumov so kot nakazujejo izbrane teme in tematika vprašanj ter odgovorov zlasti nosečnice, ženske, ki želijo ali nameravajo zanositi, kot tudi matere, ki imajo izkušnjo nosečnosti že za seboj, a želijo to izkušnjo deliti z drugimi nosečnicami oziroma jim svetovati. Časovni okvir analize sega v čas med 12. 05. 2008 – 16. 12. 2009.

V tem delu naloge preverjam naslednje hipoteze:

H1: reprezentacije nosečnosti in rojevanja na omenjenih forumih kažejo na utrjevanje biološko determinirane vloge materinstva.

H2: načini, na katerega ženske dojemajo nosečnost in same sebe v tem obdobju kažejo, da je materinstvo še vedno izrazito ženska družbena vloga.

H3: poročanje bodočih mater o doživljanju nosečnosti in pripravah na porod kažejo na družbeno spremembo v intradružinski dinamiki odnosov, saj se v slednje vse bolj aktivno vključujejo tudi partnerji na različne načine.

Pri dokazovanju hipotez bom zaradi obsežnosti analiziranega gradiva navajala le izbrane citate vprašanj in odgovor z izbranih forumov in s kratko deskriptivno analizo povzela tudi tematiko podobnih vprašanj, ki se pojavljajo. Zaradi pomembnih pomenskih konotacij sporočil so objave citirane in spremenjene le v delih, kjer se pomen zaradi lektorskega popravka ne bistveno spreminja (večinoma pravopisne napake). Iz citatov je bil izvzet sicer značilen računalniški znakovni jezik (t.i. smeški ali smilyji), saj je težje prenosljiv v tekstovno obliko te naloge in bi potreboval še dodatno razlago, ki ne bi bistveno vplivala na ugotovitve te naloge, saj je bil ta znakovni jezik večinoma uporabljen samo v potrditev veselja ali hudomušnosti nad potrditvijo nosečnosti. V pogovorih na forumih je pogost pogovorni jezik, tudi sleng, pogosto uporabljane pojme pa nadomeščajo kratice, na primer UZ - ultrazvok, M - menstruacija, G - ginekolog/ginekologinja, AC - amniocenteza, CR - carski rez, DS Downov sindrom ipd., kar je pri navedbah ostalo nespremenjeno.

5.2.1 Nosečnost

Pri obravnavi tematike nosečnosti znotraj objav na izbranih forumih, sem se osredotočila na tiste, ki so bili za moj empirični del naloge najrelevantnejši in so se hkrati kvantitativno veliko pojavljali. Razdeljeni so v tematske skupine po sklopih vprašanj, ki uporabnice pogosto zanimala. Kratka diskurzivna analiza forumov pokaže, da se večina vprašanj vrti okrog treh interesnih področij: zanositev in zgodnja nosečnosti po oploditvi, medikalizacija nosečnosti in procesi predporodnega varstva, vključevanje okolice in partnerja v nosečnost, skrb za osebno zdravje v povezavi z estetskimi videzom nosečnice. Zaradi širine obravnavanega sem izbran tematski sklop utemeljila le s primerom vprašanja in odgovori nanj.

Izmed prvega sklopa vprašanj, ki so obravnavana - o lastnem doživljanju začetka nosečnosti, medikalizaciji nosečnosti in odzivih okolice - sem izbrala zelo tipično vprašanje, kdaj novico o nosečnosti sporočiti socialnem okolju. Na vprašanje uporabnice: »Kdaj ste povedale, da ste noseče - po nuhalni (testu nuhalne svetline, op.p.)?« (mama.si 2008) so druge članice foruma odgovarjale z različnimi časovnimi termini. Nekatere z razglasitvijo zanositve ne čakajo do medicinske potrditve nosečnosti, ki je običajno v 7.-8. tednu nosečnosti, ko izbrani ginekolog z ultrazvočno preiskavo dokončno potrdi ali ovrže nosečnost:

- *Midva ravno danes. Torej tik pred 5-im tednom. Si vse povemo in ne morem tako dolgo čakati. Njegovim pa bova po prvem pregledu verjetno.*
- *Jz sem povedala tist dan, ko sem test naredila, to je bilo nekje v 6. tednu. Sicer pa je moja mami sumila že prej, kr mi je blo že cel teden ful slabo. Tako da, ko sem ji povedala je rekla, sej sem vedla. Ne bi nikol zdržala, da bi čakala do 1. pregleda, kaj šele NS.*
- *No, js sm moji mami povedala takoj po testu hehe. Ostalim pa pol malo mešano...samo po večini nism zdržala do prvega pregleda...Edin u službi šele v 5. mesecu.*
- *Kje pa sem zdržala tk dolgo. Midva sva povedala že kr po prvem pregledu - v 7. tednu. Obakrat. Pa blazno občudujem tiste, ki povedo šele v 4. mesecu al pa še kasneje. Jst tega nisem bla sposobna.*
- *No, tudi midva sva mislila po nuhalni povedat...ma nisva mogla zadržat...tko da sva povedala tudi, ko sem bila jest tam v 7.,8. tednu (pregled sem imela šele v 12.t). in do takrat čakati... je bla douga (mama.si 2008).*

Druge uporabnice, ki so se med odgovori redkeje pojavljale, pa se odločijo počakati vse do ultrazvočnega pregleda nuhalne svetline, ki se (na željo nosečnice, v kolikor je mlajša od 35 let) opravlja v 12. tednu nosečnosti in daje vsaj okvirno potrdilo, da se plod razvija normalno: »Ja, midva sva povedala po nuhalni, domačim, v službi.. Nekaterim pa tudi kasneje.«; »Midva sva pa povedala, ko je blo nekje 3 mesece, ker nekako nisem hotla riskirat, da bi blo kaj narobe, pol bi bla pa ful užaljena! Vem, mogoče smotano, ampak nama je uspelo zadržat skrivnost še en čas za naju! Pol pa sva na pregledu še slikco dobla in sva jo pokazala« (mama.si 2008).

Trdimo lahko, da je ultrazvok tisti tehnični izum, ki je najbolj vplival na doživljanje nosečnosti. Še pred nekaj desetletji so se ženske lahko zanašale le na opazovanje fizičnih sprememb na telesu in svoje občutke in tudi po uvedbi prvih laboratorijskih testov za dokazovanje nosečnosti so svojo nosečnost ozavestile šele, ko so začutile prvi premik otroka, kar se zgodi nekje na polovici nosečnosti (med 16. in 24. tednom). Danes pa je prvi ultrazvočni pregled praviloma opravljen veliko prej, preden nosečnica začuti gibe zarodka in omogoča videti tisto, kar je bilo generacijam pred nami nepredstavljivo in skrito do samega rojstva (Krošelj 2005, 471).

Zanimivo so povezani procesi vključevanja žensk v predporodne medicinske diagnostične postopke in dogajanje v intradružinski dinamiki odnosov. Na to kaže analiza slovničnega spola. Uporabnica se namreč v vprašanju: »Kdaj ste povedale, da ste noseče«? (mama.si 2008), naslavlja samo na ženske uporabnice, zato bi lahko zmotno predpostavljali, da bo v nadaljevanju moč pritrđiti prvi in drugi hipotezi, vendar pa analiza odgovorov kaže, da uporabnice večinoma uporabljajo osebni zaimsek midva v imenovalniku dvojine, kar pomeni, da se že v zgodnji proces medicinske potrditve in razkritja nosečnosti v družbeni okolici, vključujejo tudi partnerji:

- »Midva sva tud takoj povedala, ko sem naredila test v prvo in v drugo (...)«;
- »Midva sva se po opravljenem testu tri dni samo smejala (...)«;
- «Midva sva misla počakat do prvega pregleda, ampak se je tok vleklo, da sva 14 dni po testu (za božič) povedla domačim (...)« (mama.si 2008).

Tako je partner vključen že v proces zgodnje nosečnosti in ne šele v vzgojo po rojstvu otroka. Pomembno vlogo igrajo tudi bližnji sorodniki in prijatelji bodočih staršev, ki so aktivno vključeni v spremljanje poteka razvoja in sprememb v intradružinski dinamiki odnosov:

- »Ja, jaz sem ta domačim povedala takoj, ko je bil test pozitiven (...)«,
- »Se pravi najinim staršem sva povedala tri dni po opravljenem test (...)«;
- »Jaz sem povedala najprej mojemu (ga ni bilo takrat ko sem test delala doma). Ko je prišel nazaj sva povedala mojim staršem in njegovi mami« (mama.si 2008).

O možnem konfliktu identitet v prihodnosti matere pričata tudi omembi »z novico o nosečnosti nezadovoljne« direktorice (»Ja, jaz sem ta domačim povedala takoj, ko je bil test pozitiven. To je nekje v šestem tednu. V službi pa šele po prvem pregledu. Nad novico so bili vsi navdušeni, razen direktorice« (mama.si) in šefa, ki je zadnji zvedel na uporabničino nosečnost (»V službi se dolgo časa niso vedeli razen ena sodelavka, nekateri so začeli sumiti, šef pa ni vedel do osmega meseca, dokler me ni videl oz ni hotel verjeti, je mislil da se vsi zajebavamo« (mama.si 2008).

Analiza kaže, da nosečnice različne konflikte na področju usklajevanja vloge matere in vloge uslužbenke razumejo kot logično posledico nosečnosti. Kot ugotavlja Černigoj

Sadar (2000) imajo ženske ravno zaradi razlik med spoloma tudi na področju formalnega dela neenakopraven oz. slabši položaj. Moški so z družino neobremenjeni, ženske pa obremenjene v zasebni in v javni sferi, zato zaradi svoje »naravne« vloge formalnega dela naj ne bi tako dobro opravljale.

Predporodni diagnostični pregledi igrajo pomembno vlogo pri spremljanju in dojetanju razvoja nosečnosti. »Preprečevanje in zdravljenje genetskih bolezni sodita med novejše dejavnosti medicine, genetsko svetovanje pa postaja vedno bolj pomembna sestavina skrbi za nosečnice« (Drglin 2003, 46). Zaradi nevarnosti spontanega splava kot posledice kromosomskih sprememb, je razumljiva pogosta skrb nosečnic, ali bodo rodile zdravega otroka. Vendar predporodna diagnostika omogoča odkrivanje samo določenih nepravilnosti v razvoju otroka dovolj zgodaj v nosečnosti. Zlasti to velja za Downov sindrom ali trisomijo 21. kromosoma.

V Sloveniji se večinoma izvajajo dva presejalna testa (merjenje nuhalne svetline in dvojni oz. trojni hormonski test), s katerima je mogoče ugotoviti, ali obstaja pri otroku povečano tveganje za Downov sindrom. Mlajše od 35 let morajo presejalni test plačati same (izjema so nosečnice, ki sodijo v skupino s povečanim tveganjem za genetsko pogojeno bolezen), saj imajo po trenutno veljavni zakonodaji pravico do brezplačnega enega od presejalnih testov samo nosečnice, ki bodo ob predvidenem datumu rojstva otroka stare od 35 do 37 let. Nosečnice, ki bodo ob predvidenem datumu poroda starejše od 37 let, pa imajo pravico do brezplačne kariotipizacije. Po podatkih, ki jih navaja Zalka Drglin, je bila leta 1996 amniocenteza opravljena pri četrtini nosečnic, starejših od 35 let, leta 1999 se je delež zvišal na tretjino. Ni pa podatkov, koliko nosečnic je preiskavo iz različnih vzrokov odklonilo, koliko pa jih za možnost presejalnih testov ni vedelo oziroma so zanje zvedele prepozno (Drglin 2003, 47).

Presejalni testi različno vplivajo na dojetanje nosečnice. Nekatere dobijo zagotovilo, da so za otroka pred porodom naredile vse, kar je bilo v njihovi moči, druge reagirajo anksiozno v skrbi za otrokov zdrav razvoj. »Posamezniki tudi različno reagirajo na izračunano stopnjo tveganja - dokončna diagnoza o otrokovi prizadetosti lahko nekaterim staršem pomaga, da se pripravijo na drugačnega otroka, nekateri pa lahko zaradi take informacije zelo trpijo. Že sama odločitev za diagnostiko pa je odvisna tudi

od predstav bodočih staršev, kako bi se soočili z morebitnimi posledicami« (Bercko 2006, 43-44).

Kot je zaznati iz analiziranega, je ravno medikalizacija nosečnosti tista, ki žensko lahko biološko determinira, saj jo postavlja pred nerešljivi dvom in vzbuja skriti občutek krivde: »Kmalu bom 35 let in sem v začetku nosečnosti; tudi sama sem opazila, da se je meja starosti, ko se ženske odločijo imeti otroka zvišala, zanima me, če je res toliko težav z nosečnostjo, ko si malo starejši. Zanima me še, če je in kako je katera doživljala presejalne teste. Zanimajo me vaše izkušnje« (kofetek.com 2006)! Tako lahko biološko determinirana vloga ženske z mitom, da se dokončno oblikuje le, ko postane mati, žensko pahne v konflikt sodobnih identitet in v potrjevanje lastne vrednosti z rezultati medicinskih testov.

Na vprašanje o zvišanju starosti nosečnic so odgovori o izkušnjah žensk različni, vendar sprejeti kot družbeno in biološko dejstvo. Potrjuje se dejstvo, da se ženske zaradi sodobne umestitve materinstva kasneje odločajo za rojstvo otrok: »Zdravo, sama sem stara 38 let in sem šla na dva presejalna testa, sta bila brezplačna, ker izpolnjujem starost in čeprav sem se malo bala, kako bo, je bilo v redu in rodila sem zdravega fantka« (kofetek.com 2006). Pomemben je potrošniški mit mladosti, ko uporabnica poudari, da jo materinstvo ohranja mlado:

Stara sem 39 let in sem po 15 letih zopet mamica 6 mesecev starega sinčka Tima. Nosečnost in porod je potekal lepo in brez problemov. Moji občutki pa so lepi, obenem pa se počutim zopet mlada mami. Nosečnost in porod je potekal lepo in brez problemov. Moji občutki pa so lepi, obenem pa se počutim zopet mlada mami« kofetek.com. Opazen je močan vpliv medijskih reprezentacij na vrednotenje in dožemanje lastnih odločitev: »Moje mnenje, kar se tiče nosečnosti po 35. letu je, da je medicina toliko napredovala, da če je karkoli narobe, že prej izveš. Potrdilo so razno razne "zvezde", ki rojevajo po 40. letu. Le poglej si Madonno (kofetek.com 2006)!

»Prizadevanja žensk za družbeno enakost in ekonomsko enakopravnost so razširila njihove izobrazbene želje in njihovo željo po zaposlovanju. Vse več žensk je uspešnih v množici družbenih vlog, čeprav so jih včasih potiskali v okvire doma in materinstva«,

ugotavljata Mirjana Ule in Metka Kuhar (2003, 60): »Odločitev žensk, da odložijo materinstvo, je olajšana z medicinskimi razlagami, da njihova biološka ura ne teče tako kot nekoč. Razvoj medicine nam je zagotovil, da lahko ženske dokaj varno odlagajo materinstvi čez trideseta leta. Medicinska zagotovila in medijske predstavitve uspešnih mater v poznih letih so povzročile, da se je v zadnjih letih povečala privlačnost poznega materinstva«.

Drugi sklop obravnavanih vprašanj analizira vključevanje partnerja v nosečnost in njegove odzive na ta proces. Novo očetovstvo je v postmodernosti definirano predvsem z večjo vpletenostjo očetov v (nova) razmerja z otroci. O tem poročajo tudi empirične raziskave. Njim skupni imenovalec bi bila ugotovitev, da si sodobni očetje želijo v večji meri skrbeti za otroke in da s svojimi otroci vstopajo v tesnejša razmerja kot njihovi očetje, pripravljeni so povečati svojo participacijo, še posebej, če so njihove partnerke zaposlene. Res pa je, da njihov način participacije vključuje prijetnejša, manj rutinska, nezavezujoča opravila, medtem, ko so partnerkam prepuščena vsa ostala opravila in skrb (van Dongen v Švab 2000, 257). Da se participacija bodočih očetov v obdobju partnerkine nosečnosti povečuje, kaže tudi kvantitativnost vprašanj na to temo s starševskih forumov. Uporabnice zanima, ali gredo partnerji na preglede, na katere preglede gredo, kaj o svojem doživljanju povedo partnerkam itd. Njihova participacija pa je različno vrednotena in razložena, saj jo bodoče matere in bodoči očetje različno razumejo.

Navedbe uporabnic in uporabnika foruma o tem, kako so se (njihovi partnerji) vključevali v nosečnost, v veliki meri kažejo na trende novega očetovstva, le da govorimo o obdobju, ko je povezovanje z otrokom še v predporodni fazi. Bodoči očetje so v večji meri pripravljeni participirati v partnerkini pripravi na porod v »reprezentančnih«, navzven obrnjenih, okolici vidnih praksah, povezanih z ideološko mediacijo identitete očetove vpletenosti (...), ki povečujejo starševsko pozornost do otrok od njihovega spočetja dalje« (Švab 2000, 260). Na vprašanje: »A gredo partnerji z vami na preglede?« (med.over.net 2008), uporabnice foruma večinoma odgovarjajo pritrdilno: »Moj je bil na vseh UZ-jih kar sem jih imela razen na enem pa še na vse ostale bo še.«; »Pri prvem je bil na skoraj vseh rednih pregledih. Pri drugem je bil samo na morfologiji, me je pa po vsakem spraševal, kako in kaj malo bitjece« (med.over.net

2008).

Kakor se ta pripravljenost participacije zdi »dobrodošla«, pa ni samoumevna v tolikšni meri kot je ženska, zato je deležna partnerkine velike hvaležnosti zaradi – kot sicer razumljeno - neobvezujoče podpore. Na to nakazuje analiza odgovorov na vprašanje:

Punce povejte mi ... kaj mislite: fant je mnenja, da njemu z mano v materinsko šolo ni treba hoditi, da je to brez pomena, da otroci lih tko zrastejo... Prisotnost očeta pri porodu bi pa kar prepovedal, ker da nimajo tam kaj pomagat. Ajde, če ne prenese poroda - ok, saj mu ne bi bilo obvezno bit zraven, ampak zakaj ne v šolo za starše??? Pri tem si ne da nič dopovedat, in da to meni veliko pomeni ni zanj noben argument. Zanj je dovolj, da priskrbi stanovanje in bajto v nulo (...)
(med.over.net 2008).

Tipični odgovori se glasijo:

- *Jaz imam to srečo, da je mojega partnerja zelo zanimalo obiskovanje šole za starše in sem bolj jaz njega spremljala kot on mene, tudi pri porodu želi sodelovati, za kar sem mu zelo hvaležna..*
- *Po tem, kar si napisala sklepam, da itak noče biti zraven pri porodu, tako da potem res ne rabi hoditi v materinsko šolo (če noče). No, jaz pač mojega nisem silila, ker si ne želi biti zraven pri porodu (ga je tako strah že zdaj) in se bojim, če bi šel, da bi imeli več dela z njim kakor z mano. No, toda, pa to tebi veliko pomeni, pa da ni reakcije pa ne vem. Mogoče ga je strah pa ti noče priznati in se tako brani. Probaj se še kdaj pogovorit o tem z njim in mogoče boš dobila drugačen odgovor. No pa veliko sreče* (med.over.net 2008).

Participacija moškega v diagnostičnih in izobraževalnih procesih priprave na porod sicer najavlja postmoderne spremembe v intradružinski dinamiki odnosov, vendar omejenost dejanskih praks participacije kaže tudi močno biološko in kulturno (samo)determiniranost ženske vloge v pripravi na starševstvo – kar je za žensko obvezno, je za partnerja znak »dobre volje«.

Da je materinstvo še vedno pretežno ženska družbena vloga, kaže že odnos žensk do participacije moškega v nosečnosti: »Večinoma mu je bilo dolgčas, ampak je nekako

vztrajal. Kar cenim. Pa ne zato, ker je šel z mano, ampak ker je tako pokazal, da mu ni vseeno za malega. Se pa tudi on ukvarja predvsem z beljenjem, jaz pa nakupujem oblekce in podobno. Pač tko je..« (med.over.net 2008).

Partnerjeva prisotnost v procesih priprave na otrokov prihod ni obvezna, ampak s strani ženskega spola izbirna ter izjemno cenjena, hkrati pa komplementarna ženski praksi in kot taka težko določljiva za moške.

Moj bi šel že predčasno v materinsko šolo, če bi lahko bi bil z mano vsepovsod tudi, ko bom šla kri dat pa urin, bi dal še on, čeprav njegova kri ni pomembna pri moji nosečnosti. Navdušen je in komaj čaka, da bo prisoten pri porodu, je verjetno še bolj navdušen kot jaz, če bi bilo možno bi bil najraje noseč še namesto mene. Verjetno zato, ker ne pozna strahu, ker si otroka še preveč želi, zato se toliko angažira pri vsem, sej ga skrbi kako pa kaj, ampak ne boji se odgovornosti in dogodkov, ki bodo sledili in ne pušča me v tem samo, kar zelo cenim (med.over.net 2008).

»Problem moške vključenosti v družino ni toliko problem moških oziroma pripravljenosti in sposobnosti za »učenje«, temveč kulturnega imaginarija, ki v ontologiji družine umešča materinstvo kot ekskluzivno, nenadomestljivo in za obstoj in reprodukcijo družbe nujno vlogo« (Švab 2000, 261).

Kot ugotavlja Švab (Rener in drugi 2008, 69) se novo očetovstvo v vsakdanjem življenju intenzivneje kaže v pluralizaciji moških identitet in na ravni razvoja ideologije novega očetovstva kot pa v dejanskih spremembah starševskih praks v vsakdanjem življenju. To potrjuje tudi statistika, saj očetje v Sloveniji z otroki ukvarjajo povprečno 12 minut na dan in se po dolžini časa, ki ga porabijo za ukvarjanje z otroki, uvrščajo v spodnjo polovico držav članic EU (Popis 2002). Dopust za nego in varstvo izrabi skromen delež očetov - po podatkih Ministrstva za delo, družino in socialne zadeve je 10.971 oz. 63,0% očetov v letu 2003 izrabilo očetovski dopust (Očka, aktiviraj se! 2006) - očetovski dopust z nadomestilom plače, ki po zakonu traja 15 dni, pa 74,5% očetov (Popis 2002).

V tretjem sklopu so obravnavana vprašanja o estetskih vidikih nosečnosti. Privlačen

videz je pomemben v celotnem življenjskem obdobju, ne samo zaradi boljšega sprejemanja drugih, temveč tudi zato, ker imajo ljudje z ugodnejšo telesno samopodobo več samozavesti in samospoštovanja; počutijo se tudi bolj spolno privlačni (Kuhar 2004, 82). Glavno vlogo pri definiranju podob in pomenov fizične privlačnosti in neprivlačnosti imajo kulturna sporočila, zlasti medijska, in primerjave z referenčnimi osebami, hkrati pa na razvoj telesne samopodobe pomembno vplivajo medosebne izkušnje, tudi navidezno milo komentiranje videza. Zelo pomembno na telesno samopodobo vplivajo tudi specifični dogodki in situacije, ki sprožajo določena občutja in razmišljanje o videzu, hkrati pa se telesna samopodoba skupaj s samopojmovanjem dramatično spreminja skozi različne življenjske dobe in telesna stanja. Pri ženskah zlasti v puberteti, nosečnosti in menopavzi (Kuhar 2004, 87).

Že bežen pregled spletnih portalov na temo nosečnost pokaže, da so ženske, ki ta vprašanja res odrinejo, redke. Prej bi lahko sklepali, da jih - zavestno ali ne - zanikajo, ko se skrivajo za navidezno brezbriznostjo oziroma jih opravičujejo s prvenstveno skrbjo za zdravje razvijajočega se otroka. Dejstvo je, da so teme o prehrani, zunanjem videzu telesa in skrbi zanj - na primer: »Katere kreme poznate in katere kreme proti strijam se vam zdijo najboljše« (njena.si 2008), - in predvsem o kilogramih, na spletnih forumih ene od najpogosteje postavljenih, najbolj branih in dobivajo tudi največ odgovorov. Primer takšnega vprašanja je: »Mene zanima koliko časa ste noseče in za koliko kilogramov ste se zredile? Jaz sem noseča 16t1d in sem se zredila za 1,7 kg« (ringraja.net 2010b). Iz vsebine je mogoče razbrati različne odzive oziroma nivo zaskrbljenosti zaradi (prevelikega ali premajhnega) naraščanja teže, včasih pa se ob postavljenem vprašanju oz. mnenju razvijejo prave polemike:

- V prvi nosečnosti +35 kg, potem shujšala 40. V drugi nosečnosti +24 kg, shujšala nazaj na predporodno tezo. Pa se nisem pretirano basala. Lahko rečem, da sem jedla približno tko kot zdaj, sam zdej ne dobim kilce gor, v nosečnosti pa so se kar limale name.

- Z +11kg, po porodu + 8kg, 8 mesecev po porodu sm na predporodni tezi, sam je se vedno mal visoka, tko da se matram.

- Je menda tudi malo odvisno kaj nosiš. Prvič sem se zredila vsepovsod, drugič pa pretežno v trebuh, zadnjico in boke. Zdaj si grem pa še malo pogledat, če ima katera kakšno dobro dieto.

- Sem si pa obljubila, če bom še kdaj noseča, ne bom naredila iste napake in se bom bolj kontrolirala (ringaraja.net 2010b).

Skrb za videz je tudi med nosečnostjo medijsko in kulturno močno utrjena determinanta ženske družbene vloge in identitete. Zalka Drglin (2003, 51) piše, da so podrobnosti nasvetov z zvezi z dieto nosečnice, spremljane skozi zgodovinski čas, zelo zgovorne, nihanje 'dovoljene' dodatne teže pa osupljivo. »Koliko se smemo zrediti,« »Naraščanje teže«, »Hujšanje po porodu« so zgovorni naslovi poglavij iz priročnikov za nosečnice in člankov v specializiranih revijah. V Sloveniji v posvetovalnicah nosečnice pri preverjanju telesne teže obravnavajo na način, ki je značilen za odnos do otrok, na primer: »Pridna ste bila, niste se preveč zredila.« (Drglin 2003, 52). Ugotovitve Drglinove (2003) potrjujejo tudi odgovori na ringaraja.net: »Prvič sem se zredila vsepovsod, drugič pa pretežno v trebuh, zadnjico in boke. Zdaj si grem pa še malo pogledat, če ima katera kakšno dobro dieto; »Ginekolog me nikdar ni kregal zaradi kg. Kregal me je samo takrat, če se do 17. tedna nisem nič zredila« (ringaraja.net 2010b).

Medtem ko so noseče ženske še pred kratkim spodbujali, naj jedo, kar si poželijo in kadarkoli jih je volja, pa jih danes tako zdravniki kot specializirane revije nenehno opozarjajo, naj brzdajo svoj apetit in naj ne jedo za dva, saj naj bi to škodilo tudi plodu. »Pritiski so tako močni, da novejša raziskave kažejo, da so nekateri dojenčki na prehransko prebogatem zahodu slabo prehranjeni« (Kuhar 2005).

5.2.2. Izkušnja rojevanja

Za materinsko ljubezen se predpostavlja, da je instiktivna, brezpogojna, neizpodbitna in je absolutna vrednota, brezčasna, naravna... prav zato naj bi se ženske počutile krive, če nimajo prirojenega znanja in vedenja o negovanju otroka in ne čutijo samo brezpogojne ljubezni do svojega otroka. Občutek krivde še posebno projicirajo mediji. Mati po mnenju medijev izpolni svojo vlogo le, če je njen otrok odrasel v dobrega, zglednega človeka, če pa ne je za to kriva le mati. Krivda je torej povezana z umeščenostjo materinstva v »naravno«, z materinsko ljubeznijo in predpostavljeno povezavo mati-otrok (Krasko 2004, 15).

Poleg strahu pred neznanim in bolečino oz. pred ponovitvijo boleče porodne izkušnje, je strah pred porodom mogoče povezati tudi z občutkom materinske krivde, ki je pomemben del družbene identitete matere in jo predvideva povezava mati-otrok, o kateri piše Kraskova (2004, 15).

Biološka determiniranost se pri doživljanju predporodnega strahu ne kaže samo v fiziološki ženski konstrukciji in bolečem procesu, ampak tudi v odnosu okolice do izkušnje poroda. Vprašanja nosečnic o doživljanju strahu pred in med porodom pri drugih nosečnicah se pojavijo na vseh obravnavanih starševskih spletnih forumih. Obravnavano vprašanje se glasi: »Mene je kar strah poroda, ali je tudi katero od vas strah in ali ima katera kakšne izkušnje« (bibaleze.si 2008).

Raziskovalka Christina Nilsson s švedske Visoke šole medicinskih znanosti, Univerze Boras and Vaxjos (Nilsson 2009) v svoji raziskavi o strahu pred porodom med švedskimi nosečnicami ugotavlja, da za povečanim strahom pred porodom trpi od 5 do 10% nosečnic. Zmeren strah se pri nosečnicah pojavlja kot normalen del nove situacije, s katero je ženska soočena, psihološke in medicinske raziskave pa kažejo tudi na pomen socialno ekonomskih faktorjev (socialna podpora nosečničine okolice, problem brezposelnosti) in psihične zgodovine posameznice:

Tudi jaz sem mnenja, da porod boli! Odvisno pa je kakšen imaš prag bolečine in kakšen je sam porod. Prvič ko sem rodila sem bila rezana, enostavno 2 uri in

štručka je tu, potem pa 14 dni nerganja zaradi šivov. V drugo ura in pol, nisem bila rezana je bilo pa bolj boleče nosek se mi je zdel ogromen, ko mi je mož rekel »še nosek pa bo« super je pa to, da lahko po porodu normalno sediš (bibaleze.si 2008)!

Kot najpomembnejši faktor razvoja intenzitete predporodnega strahu v nosečnosti pa Nilssonova (2009) navaja prejšnje negativne izkušnje poroda: »Ko sem kero vprašala kakšen porod so imele, mi je vsaka povedala različno, vem da mi je ena kolegica povedala, da bi si rajš prst odsekala kot, da bi še enkrat rodila, druga je pa spet povedala, da sploh ni blo hudo« (bibaleze.si 2008).

Prav strah pred porodom žensko izpostavlja presoji lastne vrednosti zaradi vrednotenja okolice. Nilssonova poroča, da so zaradi strahu nosečnice občutile nesposobnost, krivdo, sram, ob tem pa izgubile stik same s seboj in se počutile osamljeno. Ta strah je bil še posebej intenziven, če je nosečnica predhodno doživela negativno ali traumatično izkušnjo poroda zaradi intenzivne porodne bolečine ali negativnega odnosa osebja. Ta strah so ženske pogosto opisovale kot eksistencialni strah pred lastnimi reakcijami med in po porodu ter v procesu materinjenja. Občutek, da med porodom niso prejele podpore in razumevanja svoje okolice (tudi babic in porodničarjev) je še povečal občutek osamljenosti (Nilsson 2009).

Emocionalno delo je kot ugotavlja, Katja Konec (2006, 15) »nekaj, kar ženska je in ne nekaj kar ženska počne. Nanaša se na nadzorovanje lastnih čustev in ukvarjanje s čustvi drugih. To pa od posameznikov zahteva, da sprožijo ali potlačijo čustvo, da bi navzven ohranjali pozitivno podobo in pozitivno duševno stanje pri drugih. Subjektivna čustva se uskladijo z družbeno pričakovanimi čustvi«. In tu je še posebej viden preplet biološke in kulturne determiniranosti materinstva.

Vsem, ki se bojite poroda bi sam rada povedala, da sploh ni hudo. Vem pa da je to moteče. Jaz sem zadnje 3 mesece sam mislila na to, da bo hudo in vsak dan partnerja morila s tem kako me je strah. Ampak ko je prišel trenutek, sem bila presrečna, kajti vedela sem, da bo kmalu ob meni moj sin. Seveda malo boli, ampak ko vidiš štručk, o je vse pozabljeno (bibaleze.si 2008).

Mit materinstva oz. »mit o vsemogočni materi, ki ji je materinstvo predpisano in v celoti opravičuje njeno existenco« (Štular 1999), ne vključuje dvomov o tem, ali je nosečnica pripravljena na materinjenje. Predpostavlja se, da je v njeni »naravi«, da bo za otroka znala brezpogojno poskrbeti, torej ga bo znala tudi spraviti na svet, zato strah ni in ne more biti razumljen. Tako kot je »materinjenje družbeno nevprašljivo predpostavljena ženska želja« (Štular 1999, 70), je tudi strah del nje in zato pogosto prezrt kot potreba po individualni obravnavi in razumevanju zaradi »vstopa v neznano«. Zaradi zunanjega pa v ženski izbruhne tudi kot notranji konflikt – materinska krivda, ki se kaže v občutku nerazumljenosti, dvoma in osamljenosti. Ta del naj bi se v povezavi s strahom zaključil s porodom: »(...) ampak tisto pa nisem verjela nobeni, ko so mi pravile, ko boš rodila in ko boš otroka dobila v roke boš na bolečine pozabila, ampak moram povedat vsem bodočim mamicam, da je to res, ko dobiš otročka v roke je vse pozableno)«, čemur pa psihični poporodni zapleti, ki jih navaja Nilssonova, ne pritrjujejo.

Participacija očetov pri blaženju občutkov porodne bolečine in strahu je dobrodošla (»Pa še to: med porodom je fino če imaš ob sebi partnerja, meni je bilo veliko lažje! (bibaleze.si) in tako kot pri vprašanju participacije v procesu nosečnosti, kaže na trende novega očetovstva.

5.3 Bistvene značilnosti reprezentacij

Splošen pregled slovenskih spletnih forumov na temo nosečnost, ki sem jih spremljala za potrebe pisanja te diplomske naloge, pokaže, da uporabnice (in redkeje uporabniki) povezuje skupna izkušnja bodočega starševstva oziroma priprav nanj. Iz nabora tem, ki se pojavljajo na teh forumih, pa je mogoče sklepati, da ga uporabnice/uporabniki sprejemajo predvsem kot vir nasvetov in informacij (od zanositve, poteka nosečnosti in morebitnih zapletov do možnosti za najugodnejše nakupe nosečniških oblačil in opreme za novorojenčka ipd.), pa tudi kot vir podpore s strani drugih uporabnikov in kot možnost druženja (četudi zgolj virtualnega) s sebi enakimi oziroma z osebami, ki doživljajo enako življenjsko izkušnjo. Reprezentacije na predstavljenih slovenskih spletnih starševskih forumih v temah o materinstvu (nosečnicah) oziroma nosečnosti in rojevanju le delno podpirajo postavljene hipoteze.

Prva hipoteza: reprezentacije nosečnosti in rojevanja na omenjenih forumih kažejo na utrjevanje biološko determinirane vloge materinstva. Če izhajamo iz dejstva, da je bilo še koncem prejšnjega stoletja zasidrano prepričanje, da je vloga materinstva biološko determinirana, da ženske biološki gon žene k rojevanju; da je subjekt ženske in matere v intuitivnosti, zapeljivosti, nežnosti, eleganci, razumevanju, da se ženske ličijo, negujejo, nakupujejo in govorijo o »tapetah, praških, otrocih« bi prvo hipotezo lahko zavrnili. Danes je seveda takšno razumevanje materinjenja res manj izrazito in časovno oddaljeno, ampak še vedno prikrito prisotno, saj je ostalo del kulturnih in družbenih sprememb. Ženske se večinoma s premislekom in sporazumno s partnerjem odločajo o zanositvi in nosečnosti, v kateri partner tudi aktivno participira, vendar ne v vseh dejavnostih enakovredno ženski, saj je materinjenje ekskluzivno ženska zadeva. »Materinjenje je tudi vedno bolj zahtevno«, piše Oakleyeva (2000, 17): »Dejstvo je, da večina žensk v naši družbi sedaj opravlja dva poklica. En poklic se nanaša na njeno delovno mesto in drugi na vlogo matere, žene in gospodinje«.

Analiza spletne komunikacije kaže, da obstaja povezava med medikalizacijo nosečnosti in biološko determiniranostjo ženske ter razvojem občutka krivde pri ženski. Postopki in medicinski pregledi, v katere je nosečnica vpeta, lahko sprožajo občutke krivde in dvoma, ker se ženska ne počuti »naravno« dovolj sposobna, da bi brez dvomov in strahu vedela, kako sprejemati spremembe, ki se v nosečnosti dogajajo, in kako ob tem ravnati, kar družba od nje pričakuje.

Druga hipoteza: načini, na katerega ženske dojemajo nosečnost in same sebe v tem obdobju kažejo, da je materinstvo še vedno izrazito ženska družbena vloga. Če se izognemo kvantitativno dostopnim podatkom, da v skladu s tradicionalnim razumevanjem materinske vloge večino otrok ob ločitvi staršev dodeljenih materam in da le manjši delež očetov izkoristi očetovski dopust, lahko po razvijajočih se trendih novega očetostva v »ad hoc« participacijskih (Švab, 2006) dejavnostih (navzočnost pri porodu, v materinski šoli), o katerih poročajo uporabnice (in uporabniki) forumov, oblikujemo določene sklepe. Sklepamo lahko, da je tovrstna participacija ena tistih dejavnikov, ki sicer kažejo tudi na premike v razumevanju ženske družbene vloge (ta se spreminja s spreminjanjem moške), vendar so družbeno gledano moški vendarle

percipirani le kot asistentje in z »ramen« žensk ne jemljejo tradicionalnih nalog skrbi za družino oz. otroka. Materinjenje je še vedno razumljeno kot »naravno« ženska zadeva. Tudi ženske svojo vlogo razumejo kot tradicionalno (npr. emocionalno delo ni delo, same so dolžne poskrbeti za uskladitev formalnega-poklicnega in neformalnega-zasebnega oz. družinskega dela, njihova javna podoba mora biti tudi po porodu v skladu s pričakovanji okolice ipd).

Tretja hipoteza: poročanje bodočih mater o doživljanju nosečnosti in pripravah na porod kažejo na družbeno spremembo v intradružinski dinamiki odnosov, saj se v slednje vse bolj aktivno vključujejo tudi partnerji na različne načine. Ugotovitve empiričnega dela naloge potrjuje razvoj trendov novega očetovstva. Bolj kot na področju družinskega dela pa se fenomen novega očetovstva kaže v »navzven obrnjenih, okolici vidnih praksah, ki vključujejo različne dejavnosti: od očetovega (različno aktivnega) spremljanja partnerkine nosečnosti (vse pogostejša prisotnost pri ginekoloških, ultrazvočnih in drugih pregledih, aktivno sodelovanje pri porodu) do pomoči pri skrbi za dojenčka (vodenje otroka na sprehod) in igre z otrokom« (Švab 2001, 131).

Avtorice raziskave *Perspektive novega očetovstva v Sloveniji*, so ob koncu analize fenomena novega očetovstva (Rener in drugi 2005, 7) zapisale: »Zdi se, da problem bolj aktivnega očetovanja ni toliko problem moških oziroma njihove pripravljenosti in sposobnosti za aktivno očetovanje, temveč tudi kulturnega imaginarija, ki materinstvo še vedno umešča v ontologijo družine kot ekskluzivno, nenadomestljivo vlogo.« Ko ženska danes namerava postati mati, je v veliki meri tudi od nje odvisno, kako se bo obnašal in bodoče materinstvo dojemal njen partner. Marsikatera se tega zaveda, nekatere pa so še vedno pod vplivom vzgoje in mišljenja prejšnjih generacij. Izmenjava mnenj na starševskih forumih dokazuje, da temelji za moško participacijo obstajajo, vendar se še niso razvili na vsa področja del in nalog znotraj (procesa oblikovanja) družine. Pri tem nosi veliko odgovornost tudi država, saj mora ustvariti pogoje za spremembe s prizadevanjem za »združljivost družinske politike z realnim socialnim, ekonomskim in demografskim stanjem. (Ule in Kuhar, 2003, 134) Pomembno je poudariti tudi, da je »za reševanje družinskih zadev treba aktivirati celotno vlado (skupaj z njenim vrhom) in družbo (s poudarkom na množičnih medijih in institucijah v

skupnostih). Na blaginjo družin namreč vpliva celotna (politična) kultura v državi» (Ule in Kuhar 2003, 134).

6 SKLEP

V svoji nalogi sem z analizo slovenskih starševskih spletnih forumov želela ugotoviti, katere teme in vprašanja, povezana z nosečnostjo in porodom predstavljajo fokus bodočim materam v tem življenjskem obdobju in kaj to pove o njihovem dožemanju nosečnosti in poroda; kaj te reprezentacije sporočajo o samodožemanju ženske kot bodoče matere in ženski biološki ter družbeni identiteti, kot tudi, ali tovrstne reprezentacije kažejo na postmoderne spremembe v intradružinski dinamiki odnosov.

Sodobna ženska je v veliki meri vpeta med tradicionalne družbene vzorce, ki so posledica biološke determiniranosti materinstva in vpliva te na oblikovanje psiholoških in socialnih razumevanj materinjenja, in sodobne izzive, ki jih vsakodnevne družbene spremembe postavljajo pred žensko. Če je bila nekdanj ženska potisnjena v zasebno sfero, pa je sedaj postavljena pred izziv »upravičiti# svojo biološko naravo tudi v javni (poklicni) sferi, ki je postala del njene družbene vloge (npr. pred komentarji delodajalca).

Postati mati je v današnjih časih načrtovan dogodek, v odločitev pa je vpleten tudi partner. Partnerjevo participiranje v selektivnih delih spremljanja nosečnosti in poroda v manjšem delu vpliva na preoblikovanje ženske družbene vloge in na spremembe v intradružinski dinamiki, vendar za razliko od ženske biološko in posledično družbeno-kulturne nujne prisotnosti ni samo po sebi umevno. V odnosu nosečnic do vprašanja participacije se kažejo trendi, da participacija partnerja postaja pričakovana in »samoumevna«, vendar trendi razvoja t.i. novega očetovstva še vedno ostajajo v okvirih podporne vloge očeta.

Samodožemanje nosečnic na forumih pogosto kaže na prisoten občutek ženske krivde in notranjih konfliktov zaradi obstoječih mitov o materinjenju (npr. v izkušnjah predporodnega strahu in razumevanju medikaliziranih postopkov). V tem smislu je ženska vloga še vedno dokaj prikrita tradicionalna in obremenjena, pri čemer imajo predvsem ženske nalogo, da spreminjajo biološko in družbeno zakoreninjene vzorce v razumevanju lastnega doživljanja nosečnosti in vloge matere.

LITERATURA

- Barle, Andreja. 1997. *Sociologija: gradivo za srednje šole*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.
- Barthes, Roland. 1972. Myth today. V *Mythologies*, ur. Roland Barthes, 109-127. New York: Hill and Wang.
- Bercko, Zvezdana. 2006. *Družbene podobe nosečnosti*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Bibaleze.si. 2008. *Forum/porod/strah pred porodom*. Dostopno prek: http://bibaleze.si/forum?topic_id=11728 (31. julij 2009).
- Bock, Gisela. 2004. *Ženske v evropski zgodovini: od srednjega veka do danes*. Ljubljana: Založba cf.
- Cipot Mal, Tina. 2004. *Sodobne podporne mreže družin v Sloveniji: analiza spletnega foruma Starši staršem*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Černič Istenič, Majda. 1998. Proces oblikovanja družine v Sloveniji. *Družboslovne razprave* 14 (27-28): 157-170.
- Černigoj Sadar, Nevenka. 2000. Spolne razlike v formalnem in neformalnem delu. *Družboslovne razprave* 16 (34 - 35): 31-52.
- Drglin, Zalka. 2003. *Rojstna hiša: Kulturna anatomija poroda*. Ljubljana: Delta.
- --- 2005. *Na poti v materinstvo. Vodnik po pravicah nosečnic*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja.
- --- 2006. *Pripovedovalke porodnih zgodb: nihaji ranljivosti in moči*. Ljubljana: Inštitut za varovanje zdravja RS.
- Evropska socialna listina – spremenjena – European Social Charter (revised). 1996. Dostopno prek: http://www.coe.si/sl/dokumenti_in_publicacije/konvencije/163/ (29.marec.2007).
- Ferligoj, Anuška, Tanja Rener in Mirjana Ule, ur. 1990. *Ženska, zasebno, politično ali »ne vem, sem neodločena.«* Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Firestone, Shulamith. 1993. *The dialectic of sex*. Morrow.
- Hall, Stuart. 1997a. The work of representation. V *Representation; Cultural representations and Signifying Practices*, ur. Stuart Hall, 33-74. London: Sage

publications,

- --- 1997b. The Spectacle Of the Other. V *Representation; Cultural representations and Signifying Practices*, ur. Stuart Hall, 223-290. London: Sage publications.
- Ireland, Martha S. 1993. *Reconceiving Women. Separating Motherhood from Female Identity*. New York and London: The Guilford Press.
- Jalušič, Vlasta. 1992. *Dokler se ne vmešavajo ženske*. Ljubljana: Krt.
- Jogan, Maca. 1992. Ženska, religija in cerkev. V *Ko odgrneš sedem tančic, zbornik Ženske v Sloveniji*, ur. Marija Cigale, 15-36. Ljubljana: Društvo Iniciativa.
- --- 1993. Seksizem v medijih. *Razgledi 2*: 29-31.
- Kaplan, Ann E. 1992. *Motherhood and representations. The Mother in Popular Culture and melo drama*. London in New York: Routhledge.
- Kitzinger, Sheila. 1994. *Me, matere*. Ljubljana: Ganeš.
- Kofetek.com. 2006. *Nosečnost in otroci. Trudimo se zanositi. Mama po 35-tem letu*. Dostopno prek: http://kofetek.com/component/option,com_fireboard/Itemid,349/func,view/id,1805/catid,30/limit,6/limitstart,0/.(22 maj 2008).
- Konec, Katja. 2006. *Problemi mladih staršev: usklajevanje poklicnega in družinskega življenja*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Krasko, Katarina. 2004. *Reprezentacija materinstva v oglasih*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Kroflič, Robi. 2004. *Vzgoja za demokracijo med pravno-formalnimi pogoji, etičnimi teorijami in pedagoškimi koncepti*. Dostopno prek <http://www2.arnes.si/~rkrofl1/Teksti/CICE2004-Krakow.rtf> (12. april 2008).
- Krošelj, Damjana. 2005. Ultrazvok je tudi medij. Vizualizacija življenja pred rojstvom. *Teorija in praksa*. 42 (2-3): 470-474.
- Kuhar, Metka. 2004. *V imenu lepote. Družbena konstrukcija telesne samopodobe*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
- Mama.si. 2008. *Mamina čvekalnica*. Dostopno prek: <http://www.mama.si/forum/index.php?action=printpage;topic=28618.0> (1.marec 2009).
- Med.over.net. 1998. *Informacije*. Dostopno prek: <http://med.over.net/informacije/> (1. maj 2008).
- --- 2008. *Forum: nosečnost*. Dostopno prek: <http://med.over.net/forum5/read>.

- php? 17,4852021 (22.junij 2008).
- Nilsson, C. 2009. *Women's lived experiences of fear of childbirth. Midwifery*. Dostopno prek: <http://www.ipp-shr.cqu.edu.au/podcasts/?id=79> (1. september 2009).
 - Njena (re)kreacija. 2001. *Ženske revije v Sloveniji*. Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/edicija/seznam/12/> (2. avgust 2008).
 - Njena.si. 2008. *Forum. Družina in otroci. Nosečnost*. Dostopno prek: http://www.njena.si/index.php?option=com_fireboard&Itemid=124 (22. junij 2008).
 - Oakley, Ann. 2000. *Gospodinja*. Ljubljana: Založ/cf.
 - Renner, T. 2005. *Perspektive novega očetovstva v Sloveniji: vpliv mehanizma očetovskega dopusta na aktivno očetovanje, raziskava 2005*. Vlada Republike Slovenije, Urad za enake možnosti, Ljubljana. Dostopno prek: [http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/Ocetovstvo poroeilo.pdf](http://www.uem.gov.si/fileadmin/uem.gov.si/pageuploads/Ocetovstvo%20poro%C4%8Dilo.pdf) (14. maj 2008).
 - *Resolucija o temeljih oblikovanja družinske politike v Sloveniji*. Ur. l. RS 40/1993. Dostopno prek: <http://www.uradni-list.si/1/content?id=66755> (1. september 2009).
 - Rich, Adrienne. 1995. *Of Woman Born*. New York: W. W. Norton & Company, Inc.
 - --- 2003. *O lažeh, skrivnostih in molku. Izbrani eseji*. Ljubljana: Založba ŠKUC Lambda /28.
 - Ringaraja.net. 2010a. *Splošne informacije o portalu*. Dostopno prek: <http://www.ringaraja.net/oPortal.asp> (12. februar 2010).
 - --- 2010b. Dostopno prek: http://www.ringaraja.net/forum/m_1262100/mpage_5/tm.htm (31. julij 2008).
 - Rožman, Irena. 2004. *Peč se je podrla. Kultura rojstva na slovenskem podežlju v 20.stoletju*. Ljubljana: Slovensko etnološko društvo.
 - Rudolfsdottir, A. G. 2000. A'm not a patient, and I am not a child: The institutionalization and Experience of Pregnancy. V *Feminism & Psychology* 10 (3):337-350. Sage.
 - Statistični urad Republike Slovenije. 2002. *Popis 2002*. Dostopno prek: http://www.stat.si/popis2002/si/rezultati_slovenija_druzine.htm (25. maj

- 2008).
- Štular, Suzana. 1999a. Mit o materinstvu. *Časopis za kritiko znanosti* 194 (27): 65-76.
 - --- 1999b. *Mitologija materinstva*. Magistrsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 - Švab, Alenka. 2000. Poti in stranpoti novih očetovskih identitet. *Teorija in praksa* 37 (2): 248-263.
 - --- 2001. *Družina: od modernosti k postmodernosti*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
 - --- 2003. Skrb med delom in družino. Koncept usklajevanja dela in družinskih obveznosti v družinski politiki. *Teorija in praksa* 40 (6): 1112-1126.
 - Ule, Mirjana in Metka Kuhar. 2003. *Mladi, družina, starševstvo*. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 - Ule, Mirjana. 2000. *Temelji socialne psihologije*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
 - Urad Vlade Republike Slovenije za enake možnosti. 2006. *Očka, aktiviraj se!* Dostopno prek: [http://www. uem.gov. Sisi/delovna_podrocja/ usklajevanje_druzinskega_in_poklicnega_zivljenja/akcije_uem/ocka_aktiviraj_se/](http://www.uem.gov.si/sisi/delovna_podrocja/usklajevanje_druzinskega_in_poklicnega_zivljenja/akcije_uem/ocka_aktiviraj_se/) (12. september 2009).
 - Velikonja, Mitja. 1996. *Masade duha*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
 - Vidmar Horvat, K. 2002. *Naša žena in podoba matere: navzkrižja in nasprotja*. Dostopno prek: <http://mediawatch.mirovni-institut.si/edicija/seznam/12/> (1. september 2009).
 - Zaviršek, Darja. 1994. *Ženske in duševno zdravje. O novih kulturah skrbi*. Ljubljana: Visoka šola za socialno delo.
 - Zavrl, N. 1999. *Očetovanje in otroštvo*. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
 - Žarn, A. 2005. *Očetovski dopust*. Diplomsko delo. Ljubljana: Fakulteta za družbene vede.
 - Žmuc-Tomori, M. 1988.: *Klic po očetu*. Ljubljana : Cankarjeva založba.
 - Žolnik, Nevenka. 2003. Zalka Drgin o materinstvu; Plovba med dvema materinskima likoma. *Delo*, xy (11. oktobra).

- Woodward, Katherine. 1997. *Identity and Difference*. London: Sage publications.